

DE PROFESSIONELLE HJEMLØSE

- HJEMLØSES ADFÆRD OG SELVOPFATTELSE I ET SAMFUNDSMÆSSIGT PERSPEKTIV

LENE TANDERUP

MASTERPROJEKT

EUROPÆISK MASTER I NARKOTIKA- OG ALKOHOLINDSATSER

AARHUS UNIVERSITET

STUDENTNR. 20101004

VEJLEDER: SEBASTIÉN TUTENGES

06.FEBRUAR 2013

ANTAL ANSLAG INCL. MELLEMRUM: 86.064

Den Professionelle Hjemløse

Hjemløses adfærd og selvopfattelse i et samfundsmæssigt perspektiv

Indholdsfortegnelse

Introduktion

Emnevalg, præsentation af feltet, problemformulering 3

Teori

Gennemgang af eksisterende relevant forskningslitteratur. Fokus på Goffmans teorier om stigmatisering samt Foucaults teorier om subjektivering og samfundet som pastoralmagt. Derudover skitseres Baumans tanker omkring 'de uønskede' 8

Metode

Den fænomenologiske forskningsretning, metodevalg, etiske overvejelser, baggrund og kriterier for udvælgelse af interviewpersoner 12

Analyse af data 17

- Den kompetente Hjemløse
- Frihed
- Jødestjernen i en verden af nazister
- Det lille buzz..
- 30 sekunder i normalsamfundet

Diskussion 32

Efterskrift 37

Litteraturliste 38

English Summary 40

Bilag 1: Præsentation af de seks interviewede

Bilag 2: Interviewguide

Introduktion

Hjemløse beskrives ofte af beslutningstagere, professionelle og i medierne som 'de allermest udsatte', 'de mest marginaliserede' og 'den tungeste gruppe borgere'. De symboliserer alkoholikeren på bænken, stofmisbrugeren med kanylen i armen eller tiggeren på gaden. De beskrives som stakler der har skæbner – folk for hvem fremtiden er skrevet i sten. Underforstået er fremtiden fastlagt og bestemt af den historie den enkelte har bag sig.

I mit job som gadesygeplejerske for hjemløse, får jeg ofte kommentarer fra venner og bekendte som giver udtryk for at jeg har påtaget mig en helt speciel opgave, de kommenterer på mit job med tilkendegivelser som 'Hvor må det være hårdt at høre alle de skæbner' eller 'Det må være skønt at have et job hvor man virkelig kan gøre en forskel' Min indsats bliver særlig påskønnet og idealiseret som en opgave der i sidste ende udmønter sig i en personlig gevinst.

Det er ikke kun udenforstående der giver udtryk for det særlige i at arbejde med hjemløse. Jeg har jævnligt hørt professionelle indenfor hjemløseområdet beskrive deres funktion som 'vi arbejder med dem de andre ikke kan nå'. Af kollegaer er vores målgruppe af hjemløse blevet beskrevet som 'de fattigste af de fattige sølle mennesker', og en af metoderne der i talesættes i arbejdet, er at møde folk der hvor de er, for derved at få en fælles forståelse for hvad der skal til for at 'komme videre'. Implicit i dette ligger der en forståelsesramme som problematiserer de nuværende forhold og som er bygget op omkring det at målet er at komme videre til noget andet, at det eksisterende ikke har tilstrækkelig værdi. En forståelsesramme der kan tolkes som værende et udtryk for et paternalistisk samfundssyn – 'vi ved bedst, og skal nok hjælpe dig videre'. Vi ønsker at beskytte de ressourcetsvage mod deres tendens til at foretrække øjeblikkets forglemmelse eller glæde frem for de mere langsigtede goder. Maffesoli beskriver dette som 'idealet om aseptik i det sociale liv'(STOF 2008 ,s.59). Et ønske om at skabe et strømlinet og risikofrit samfund hvor alle handler fornuftigt og med tanke på deres fremtidige lykke.

I litteraturen og den daglige nyhedsstrøm beskrives de hjemløse oftest som marginaliserede og socialt udsatte – en tilstand hvor de befinder sig i yderkanten af hvad der er normalt eller gængs i et samfund. At være marginaliseret ses som en modsætning til det der ofte tillægges værdi i samfundet - at have et arbejde, være i besiddelse af materielle goder, familie og penge.

Forskning har vist at hjemløse overfører disse værdier til fortællingen om deres eget liv. Snow & Anderson (1987) betegner det som 'fictive storytelling'. De observerede i deres forskning at hjemløses selvfortælling organiserer sig omkring fire grundtemaer: 'Self-employment, money, material possessions and the opposite sex' (s.1361)

At tilhøre en marginaliseret gruppe, kan ligestilles med at tilhøre en gruppe der er udenfor samfundets kontrol og normative rækkevidde, og en gruppe som ikke deltager i samfundets fællesskaber. Det er en gruppe som jeg af professionelle har hørt beskrevet som 'udenfor pædagogisk rækkevidde' – det er ikke muligt at opdrage dem og dermed ændre deres adfærd. At være marginaliseret kan tolkes som at man lever udenfor samfundet og man tilskrives derfor ikke nogen særlig værdi i og for samfundet. At være udenfor kan ligeledes sammenlignes med at være uønsket, modsat er det at være indenfor, og en aktiv deltager i samfundet lig med at være ønsket. Emnet behandles af Bent Madsen (2010) i bogen 'Integration og inklusion i det moderne samfund' hvor han citerer Zygmunt Bauman. Madsen refererer her til Baumans tanker om hvorledes man i det industrielle samfund løser sociale konflikter ved at ekskludere og isolere de 'uønskede'. De uønskede beskrives som 'de løse samfundsmedlemmer' idet relationerne mellem dem og samfundets fællesskaber opfattes som mangelfulde og ufuldstændige. Ingen former af social eksklusion af de uønskede kan dog opretholdes og 'De ekskluderede vil (..) altid finde veje tilbage fra deres sociale isolation, for at tilkæmpe sig den anerkendelse der er blevet dem nægtet' (s.10) Sælgerne af hjemløse avisen 'Hus Forbi' kan ses som et eksempel på dette – et emne jeg vender tilbage til i min analyse. Baumans teorier uddybes endvidere i teori afsnittet.

Via mit arbejde som sygeplejerske i SundhedsTeam (ST) kontaktes jeg jævnligt af hjemløse som ønsker hjælp til at mindske eller stoppe et stort dagligt forbrug af alkohol. En del af dem har søgt hjælp i det offentlige behandlingssystem, men giver udtryk for at de ikke kan bruge behandlingstilbuddet, ofte fordi de føler der ikke er forståelse for det liv de lever. I Københavns Kommune hvor jeg arbejder, er der bl.a. et tilbud om ambulante alkoholbehandling. Det overordnede mål der skal være enighed om før opstart af behandling, er et ønske om ændring i levevis - *Første gang du møder op hos os, afholder vi en afklarende samtale. Her handler det om at få drøftet din livsstil og finde ud af, hvad der kan motivere dig til at ændre den* (Center for Misbrugsbehandling og pleje, Københavns Kommune) Min erfaring er, at den ønskede ændring i levevis i den hjemløses perspektiv sjældent ses som et attraktivt

alternativ. Han lever i en hverdag hvor alkoholen er en del af det sociale liv og den enkeltes identitet. Det er min oplevelse at den enkelte hjemløses baggrund for at søge behandling for et alkoholmisbrug oftest har udgangspunkt i fysiske gener – at han ikke længere magter at 'leve livet på gaden', at kroppen er blevet slidt og konsekvenserne af et mangeårigt misbrug er mærkbare og begrænsende for de daglige aktiviteter. Alternativt kan årsagen til at søge behandling bunde i omgivelsernes krav – f.eks. fra et herberg eller i forbindelse med et aktiveringsforløb. Det er mit indtryk at det sjældent bunder i et ønske om at ændre levevis og leve det liv der ud fra et samfundsmæssigt – og måske fra behandlingssystemets - syn virker attråværdigt og giver en mulighed for at være 'indenfor' i samfundet, et liv med hjem, job etc., for nogle hjemløses vedkommende et liv de har svært ved at relatere sig til. Sociolog og professor Jørgen Elm Larsen har i forbindelse med et forskningsprojekt omkring magtudredning – 'Det magtfulde møde mellem system og klient' - interviewet en gruppe han betegner som 'øldrikerne', en gruppe der består af hjemløse alkoholbrugere i bydelen Kgh.'s Enghave i København. De interviewede blev bedt om at give deres perspektiver på hvad et sundt liv er. I forhold til at ændre livsstil gav de udtryk for, at det for dem er et spørgsmål om hvilke alternativer der tilbyder sig ved at ændre livsstil mod et sundere liv. Hvis ikke det forbedrer mulighederne for at komme i job, stifte familie og få nye venner, vil en livsstilsændring måske nok føre til en sundere livsstil, men det vil i deres øjne samtidig være et liv uden det tidligere sociale fællesskab og sammenhold. Det at bevæge sig imod normalisering kan dermed indebære en risiko for social isolering, såfremt der ikke kan opbygges et netværk i normalitetens verden.(Larsen 2004, s.174)

At være hjemløs er andet og mere end ikke at have egen bolig, jeg har i min opgave valgt at anvende en definition af hjemløshed som tager udgangspunkt i personens boligsituation. Den bygger på den europæiske hjemløsheds klassifikation ETHOS tilpasset danske forhold (SFI 2011, s.15). En person defineres her som hjemløs hvis vedkommende overnatter på gaden, hos venner, på natvarmestuer, på midlertidige/akutte herberger eller udslusningsboliger, på hotel/vandrehjem p.g.a hjemløshed eller i fængsel/på hospital og skal løslades eller udskrives uden bolig indenfor 1 måned. Derudover er begrebet hjemløshed i denne opgave udvidet til at omfatte personer der er 'funktionelt hjemløse' – det vil sige personer som bor i lejlighed, men som benytter tilbuddene for hjemløse, og i det hele taget primært opholder sig i hjemløsemiljøet (SFI 2007, s.129)

De fleste hjemløse har en dagligdag hvor de opholder sig i hjemløsemiljøet, et miljø der kan opfattes som en subkultur der består af talrige varmestuer, primært drevet af kirkelige organisationer, hvor man kan få mad, tøj og en uforpligtende snak, nat herberger hvor man kan få en madras for natten samt mobile tilbud om varm mad, bl.a. fra den private organisation Projekt Udenfor's mobile café. Alt sammen tilbud som er uforpligtende, tæt på, let tilgængelige på gaden og giver mulighed for anonymitet – tilbud som er baseret på at leve fra dag til dag. Derudover er pladser og torve ofte samlingssteder hvor de hjemløse mødes, og mange har faste ruter og rutiner i forhold til hvor de sover, spiser, opholder sig om dagen osv.

Der er sociale og sundhedsfaglige kommunale tilbud som arbejder 'på gaden' hvor de hjemløse opholder sig, og som tilbyder det samme som tilbydes på socialkontorer og i sygeplejeklinikker. På det overordnede plan er der flere organisationer for hjemløse, baseret på brugerinddragelse bl.a. 'Hus Forbi' der udover muligheden for at sælge aviser og tjene lidt ekstra penge, også tilbyder et fællesskab med diverse aktiviteter og et 'talerør' for de hjemløse.

Den politiske scene har i mange år været et velfærdssamfund præget af neo-liberalistiske strømninger hvor udgangspunktet er at den enkelte har ansvar for eget liv. Grundtanken er at samfundet består af enkelt individer som til enhver tid '*til tider i konkurrence og modstrid med hinanden søger at maksimere deres individuelle egennytte*'. (Lund 2010, s.32) De grupper der ikke formår at tage ansvar uddanner samfundet i henhold til strategierne indenfor empowerment, hvor det overordnede mål er at få den enkelte til at handle i egen interesse (Cruikshank 1999, s.68). En strategi som er med til at frigøre undertrykte personer og styrke dem personlig, interpersonel og politisk – hjælpe dem til at få kontrol over deres eget liv således at de bliver i stand til at tage styring på det (Asmussen 2003, s.13). Samtidig med at man gerne vil styrke den enkelte, er statens overordnede opgave i velfærdssamfundet er at tage sig af både hele befolkningen og hvert enkelt individ – 'fra vugge til grav' – bl.a. når det handler om sundhed og forebyggelse. Statens opgave og styring beskrives af Foucault som en 'pastoralmagt' der – med Järvinen og Mortensens ord - udøver en '*blid normaliserende disciplinering af den enkelte med henblik på mål som synes at være til den enkeltes bedste*' (2005, s.14) Foucault betegner statens styring som en magtudøvelse der skaber særlige moralske normer (Foucault 1983, s.259). Normer der betinger menneskets handlemåder og gør den enkelte til et subjekt. Subjektivering er en form for magt hvor den enkelte tildeles en

identitet defineret af samfundet moralske normer. Betegnelse af hjemløse som marginaliserede og udstødte, er et eksempel på subjektivering.

Subjektiveringen kan bevirke en ændring i adfærd med det formål at tilpasse sig samfundets forventninger, et emne Goffman behandler i sin bog 'Stigma'(2010) og et emne som vil blive gennemgået i teori afsnittet. Som et eksempel på tilpasning kan nævnes de hjemløse der sælger hjemløseavisen 'Hus Forbi'. De fremstår som dem der viser initiativ, har en vis form for kontrol og 'gør noget' for egen velfærd. Det skaber en forventning fra samfundets side om at de rent faktisk ønsker at leve et liv som alle andre, og være en del af fællesskabet, men faktum er at mange hjemløse på trods af at de får lejlighed og forventes at tage ansvar, stadig identificerer sig med hjemløsemiljøet, og har svært ved at finde deres plads i 'normaliseringen'.

Jeg har valgt at give min opgave overskriften 'Den professionelle hjemløse' for at belyse den kontrast der er i velfærdssamfundets syn på hjemløse som stakler, misbrugere og marginaliserede mennesker der ikke er i stand til at tage vare på sig selv, kontra den oplevelse jeg i min dagligdag har af de hjemløses hverdag og deres opfattelse af sig selv. Jeg oplever ikke de entydigt ser sig selv som stakler der har et problematisk forbrug af alkohol, men som mennesker der lever i en subkultur hvor alkoholen har mange forskellige funktioner, og hvor der i løbet af en 'karriere' som hjemløs sker en oplæring til det at være hjemløs – en oplæring hvor læremesteren er den erfarne hjemløse. Oplæringen har fokus på hvordan man skal begå sig, dels i forhold til gruppen af hjemløse, men også på hvordan man skal fremstå i forhold til almenbefolkningen. På den baggrund kunne et andet syn på den hjemløse i mine øjne være, at man så en reflekterende, omstillingsparat og impulsiv person der ikke var en belastning for samfundet, men i stedet så en person med ressourcer der kunne være relevante at anvende og inddrage, både i behandling, men også i et forebyggende arbejde.

Formålet med min opgave er at bidrage til forskningen med en beskrivelse af de hjemløses livsopfattelse, en beskrivelse der ikke tager udgangspunkt i det problematiserende og fremstiller den hjemløse som marginaliseret, men i stedet viser et billede med referencer til den hverdag de lever i. På baggrund af blandt andet disse tanker udmøntede min problemformulering sig på følgende måde:

Hvorledes påvirkes hjemløses selvopfattelse af samfundets syn på marginaliserede, og medfører påvirkningen over tid en ændring i hjemløses identitet, handlemønstre og brug af alkohol?

Efter denne introduktion til området og min problemstilling vil jeg kort ridse op hvad der er i vente i de næste kapitler.

Kapitel 2 vil være en gennemgang af den eksisterende forskning på området, specielt omkring samfundets syn på hjemløse, samt en gennemgang af Goffmans teorier omkring stigmatiseringsprocesser. Jeg vil desuden beskrive Baumanns teorier omkring 'den fremmede' og samfundet som et samfund hvor man enten er 'udenfor' eller 'indenfor'. Sluttelig vil jeg gennemgå Foucault's tanker om det moderne samfund som en pastoralmagt der forsøger at bane vejen for lykke, sundhed og et langt liv.

Kapitel 3 er en beskrivelse af den fænomenologiske forskningsretning min opgave er forankret i, samt en beskrivelse af min dataindsamling og de etiske overvejelser i forbindelse med rekruttering og interview.

Kapitel 4 starter med en kort beskrivelse af mine informanter, og dernæst en analyse af mine interview. Analysen vil være delt op i flere overskrifter der behandler normalisering, subjektivering, den kompetente hjemløse, brugen af alkohol samt frihedsbegrebet.

Kapitel 5 er en opsamling af mine resultater og en diskussion i forhold til de anvendte teorier, samt en kort konklusion på resultaterne.

Opgaven afsluttes med et efterskrift hvor jeg kort beskriver mine egne tanker omkring synet på de hjemløse.

Teori

En stor del den eksisterende forskning på hjemløseområdet er problematiserende og fokuseret på hvordan vi skal redde de svage (Järvinen 2009) Politiske beslutninger og almenbefolkningens viden tager sjældent udgangspunkt i accept eller nysgerrighed omkring tingene som de er, men læner sig i stedet op af forskningsresultater og de moderne vidensformer vedrørende mennesket. En viden som tager udgangspunkt i menneskets svage punkter og gør mennesket til genstand for forskning gennem en omvej der fremviser det

unormale – 'menneskets vej mod en status som videns objekt er en 'via negative'' (Heede 2010, s.61) I relation til hjemløse kan man sige at hjemløshed forskes ud fra det at have et hjem, frem for at forske i det at være hjemløs. Tilgangen i almenbefolkningen er præget af hvordan man lever det korrekte, sterile liv - en 'renlighedsfilosofi' med 'det Gode' som ideal, og tager sjældent udgangspunkt i det som Maffesoli (STOF 2008) kalder for '*den folkelige visdom*' der '*belærer os om, at noget kan være sandt, selvom det hverken er smukt, helligt eller godt*'(s.59) – i dette tilfælde at lade de hjemløse tale selv, og tilføre os den folkelige visdom.

Den eksisterende danske forskning omkring hjemløshed og misbrug findes primært i Det nationale forskningscenter for velfærd (tidl Socialforsknings instituttet) og er primært fokuseret på kvantitative undersøgelser, analyser af hjemløsegruppen, samt årsager til hjemløshed. Resultaterne er siden 2007 beskrevet med to års interval i 'nationale kortlægninger af hjemløshed'. En anden offentlig instans, Sundhedsministeriet, beskriver gruppen som 'de udstødte alkoholafhængige' og definerer dem således '*Når der her tales om udstødte og marginaliserede alkoholafhængige, menes der misbrugere, som er udstødt fra arbejdsmarkedet og boligmarkedet – det vil sige hjemløse..*' (Den offentlige indsats på alkoholområdet, Sundhedsministeriet 2002, s.83)

Både Det Nationale forskningscenter for velfærd og Sundhedsministeriets tilgang til hjemløshed kan betragtes som problemfokuserende. Järvinen(2009) uddyber dette yderligere. Hun mener at forskningen om hjemløse primært er fokuseret på marginalisering, dels på samfundsniveau – arbejdsmarked, bolig etc., og dels på individniveau – psykiske problemer, misbrug, afvigende normer eller manglende tilpasning. Hun beskriver det som forskning i sociale problemer, problemer som '*bekymrer eller forarger samfundets beslutningstagere, og som derfor skal kortlægges og – hvis muligt – løses*' (s.97) Resultatet er problemfokuserede løsninger, og præmissen her er at der er tale om en gruppe mennesker som ikke kan tage ansvar for deres eget liv, og at vi som samfund og 'hjælpere' definerer problematikkerne og finder løsningerne. Den enkelte beskrives som misbruger, kriminel eller hjemløs og problematiseres ud fra disse roller. De behandles som passive og umyndige, som nogen man ikke behøver at lytte til. Man taler sjældent om en person med et misbrug eller en person uden bolig, men bruger i stedet betegnelsen misbrugere og hjemløse. Vi generaliserer og behandler dem ifølge Järvinen '*som anderledes i alle henseender, som personer med negativ opvækst og en negativ fremtid, som uansvarlige, utilregnelige eller hjælpeløse individer, som*

samfundet bør helbrede eller resocialisere' (2009, s.105). Järvinens udsagn omkring den problemfokuserede forskning understøttes af udenlandske forskere, bl.a. Snow et.al (1987) som beskriver hvordan hjemløse *'- tend to be viewed and discussed primarily in terms of the problems they are thought to have, and the problems they are thought to pose for the larger community'* (s.1337)

Den generaliserende betegnelse af både en gruppe og den enkelte hjemløse, kan bevirke en stempling som afvigere på flere niveauer, dels er gruppen afvigere i forhold til samfundet, da de ikke følger de gængse regler for at være en del af fællesskabet, og dels kan den enkelte hjemløse opfattes som afviger indenfor hjemløsegruppen, såfremt han ikke følger kodekset for 'livet på gaden'. Becker skriver om dette i sin bog 'Outsidere' (1963) hvor afvigelse identificeres som *'- manglende efterlevelse af grupperegler'*. Samfundet består af flere grupperinger som hver har deres egne regelsæt. En person kan komme til at bryde reglerne i en gruppe ved at forsøge at overholde reglerne i en anden. Afvigelse bliver ifølge Becker derfor ikke hæftet op på personen, men på selve handlingen, at være 'regelbryder' indenfor gruppen. Afvigeren beskriver Becker som en person hvor *'denne etiket er blevet hæftet på med succes: afvigende adfærd er adfærd som mennesker betegner som afvigende'* (s.26) Afvigelsen kan ses både i forhold til normalsamfundet, men også afvigelse i forhold til den gruppe man tilhører. Efterlevelse af gruppereglerne kræver en vis oplæring, og indenfor hjemløsegruppen kan det ses som en oplæring i at være hjemløs. Oplæringen har fokus på hvordan man opfører sig, hvad der giver status, hvad taler man om osv. Antropologen Charlotte Siiger (2004) har til sit speciale 'I en god sags tjeneste. Møder mellem gadesygeplejersker og hjemløse' lavet feltarbejde blandt hjemløse, og beskriver i afsnittet 'Hjemløshed som karriere'(s.23) hvorledes man som ny på gaden gennemgår en læreproces, for derigennem at erhverve sig kompetencer og blive 'erfaren hjemløs'. Hun rubricerer kompetencerne omkring tre hovedkategorier: at kunne finansiere livet på gaden, at kunne håndtere gadens sociale omgangsformer og at kunne bevæge sig omkring i byen.

Der findes meget lidt dansk forskning der beskriver dynamikkerne i hjemløsemiljøet, og stort set ingen beskrivelser af hvordan de hjemløse ser sig selv og deres identitet. Søger man i udenlandsk forskning, finder man bl.a. Boydell et al som i 2000 gennemførte kvalitative interview med 29 hjemløse i Toronto. Interviewene omhandlede hjemløses selvopfattelse, og resultatet viste at hjemløses selvopfattelse i takt med længden af hjemløshed ændrer sig fra

positiv til negativ. Kronisk hjemløse har tendens til at vurdere sig selv kritisk og negativt, mens nye hjemløse har et mere positivt billede af sig selv, og ofte ser hjemløsheden som en midlertidig tilstand (s.30). Generelt viste Boydells studier at hjemløse ofte holder fast i et positivt billede af deres tidligere identitet (job, familie etc.), deres nuværende identitet devalueres og fremtidige identiteter idealiseres.

Retorikken i offentlighedens beskrivelse af hjemløse antyder ofte at der er tale om en gruppe der er 'udenfor', de er udsatte og marginaliserede. Det er samtidig en gruppe der er synlige i gadebilledet, deres hjem er måske i det offentlige rum, og de kommer dermed ind i de forbipasserendes livs verden, udfordrer forestillingen om samfundets kontra den enkeltes ansvar og den enkeltes moralopfattelse af hvordan tingene burde være. Bauman (1981) beskriver den marginaliserede som 'den fremmede'. Ethvert samfund er bygget op af et 'indenfor' bestående af dem-som-hører-til (venner) og et 'udenfor' bestående af dem-som-ikke-hører-til (fjender). Vennerne respekterer man og lever i harmoni med, mens fjenderne ikke er omfattet af de samme normer. Der opstår et problem når udenfor/indenfor grænsen brydes af dem der hverken er venner eller fjender. Er man udenfor er man uønsket, og ifølge Bauman er den fremmede, den hjemløse, sådan en person. Han kommer uinviteret ind i den forbipasserendes livs verden og påtvinger en stillingtagen til hans tilstedeværelse '*casting me the receiving side of his initiative, making me the object of action of which he is the subject*' (s.59) Mange vil helst undgå ham, men han befinder sig i vores synsfelt og på 'vores territorium' og bliver en torn i øjet hos os '*he brings into the inner circle of proximity the kind of difference and otherness that are anticipated and tolerated only at a distance*' (s.60) Den hjemløse forsvinder ikke og samfundet udvikler derfor strategier til at holde ham på afstand og skabe distance. En af strategierne til at skabe afstand er at karakterisere den hjemløse ved de ydre tegn '*discrediting the stranger by representing the outward, visible and easy to spot traits*' (s.67). Bauman beskriver dette ved at vi placerer den fremmede i en kategori – hjemløs, misbruger, kriminel o. lign., som opsluger ham og sletter individuelle egenskaber '*the individuality of the stranger is dissolved in the category - it is the category, not the individual members, which is set and seen as the genuine...*' (s.72)

Goffmans skriver om stigmatisering i sin bog 'Stigma. Om afvigerens sociale identitet'(2010) Ifølge hans teorier om stigma, har de hjemløse jeg beskæftiger mig med, den form for stigma der af det normale samfund defineres som en karaktermæssig fejl. Fejl der f.eks. viser sig ved

viljesvaghed. De besidder et stigma som er afvigende, og med udgangspunkt i den antagelse begrænser vi deres udfoldelsesmuligheder ved at opstille en stigmatteori for at forklare deres afvigelse og deres trussel mod 'normaliteten'(s.46). Man kan sige at stigmatiserede besidder en afvigende identitet, en identitet der ses som modsætningen til det normale. Forestillingen om det anderledes er altså direkte afhængig af normalitetsbegrebet og omvendt – det normale vises ved at man udpeger det unormale.

Normalitetsbegrebet er i det moderne samfund defineret af eksperternes viden og magt – 'sandheden' er defineret af dem der har magten (Foucault 1983, s.208) Et centralt emne for Foucault i forbindelse med normalsamfundet er begrebet 'Den gode borger'. Han beskriver 'Den gode borger' som en borger der gennem magtprocesser tilpasses normen i samfundet *'En sådan form for magt må forsøge at kvalificere, måle, vurdere, hierarkisere (...) den forsøger ikke at trække skillelinje mellem de lydige undersåtter og suveræne fjender, den fremkalder inddelinger hvis midtlinje er normen'* (Foucault 1976, s.149) Han kalder denne magt for 'biomagt', og der er tale om en magt der varetager livet, regulerer og korrigerer befolkningen, så den tilpasses normen. Magt og viden hænger som nævnt sammen, fordi sandheden er defineret af dem der har magten – og vice versa: Viden giver magt fordi den hævder at sidde inde med sandheden (Järvinen 2005, s.12) Som tidligere nævnt er den eksisterende forskning omkring hjemløshed, den forskning og viden beslutningstagerne benytter sig af, primært problemfokuserende og betegner den hjemløse som marginaliseret og udstødt. Det kan ses som et eksempel på at viden og magt er med til at udpege 'det unormale'.

Metode

To describe life as lived

Min opgave vil være metodisk forankret i den fænomenologiske forskningsretning som ifølge Jackson har følgende ambition *'to describe life as lived..., the focus is on what phenomenologists call the lifeworld – that domain of everyday, immediate social existence and practical activity'*(1996, s.7) – i dette tilfælde er målet at lade de hjemløse tale for sig selv, lytte til dem uden at tilføre overflødige teorier, tage udgangspunkt i deres erfaringer og i en beskrivelse af deres livs verden som en konkret virkelighed. Bousfield underbygger nødvendigheden af at lytte til dem som rent faktisk lever det liv vi ønsker at beskrive, for dermed at *'learn and construct the meaning of human experience'* dette opnår vi *'through intensive dialogue with*

individuals who are living the experience' (1997, s.245) Udover at lade de hjemløse tale og beskrive deres livs verden, vil jeg gå bagom deres beskrivelser og sætte dem i en samfundsmæssig kontekst. Desjarlais (1997) beskriver det som 'critical phenomenology' – *'to understand why things are this way: to inquire, for instance, into what we mean by feeling, how it comes about, what it implies, and what broader cultural and political forces are involved'* (s.25)

At beskrive de hjemløses fortælling ud fra den fænomenologiske forskningsretning der tager udgangspunkt i at forstå uden fordomme, og samtidig have en ambition om at gå bagom fortællingen og sætte den i en samfundsmæssig kontekst, kan gøre det svært at give et fordomsfrit billede. Jeg har valgt at bestræbe mig på at være fordomsfri overfor de hjemløse, med bevidstheden om at det aldrig er muligt at være helt uden fordomme, men jeg vil forsøge ikke at lade det påvirke min beskrivelse af deres fortælling om hvordan de ser sig selv i forhold til den hverdag de lever i. Mit daglige arbejde foregår i det felt jeg udfører min forskning i, et felt hvor jeg gennem årene er præsenteret for mange problematikker. Jeg er bevidst om at det kan medføre at min attitude og analyse af normalsamfundets syn og den kontekst den hjemløse befinder sig i, kan være præget af kritik, og ikke opfattes som fordomsfri, men det vigtige for mig har som nævnt været at lade opgaven være et udtryk for 'den hjemløses stemme'.

Jeg er ligeledes bevidst om at det kan være svært for mig at lægge min professionelle baggrund og mine egne holdninger til side i forhold til at lave dataindsamling i mit eget felt. Dette er en anerkendt problematik inden for forskning i det sociale felt og beskrives bl.a. af Bryman som mener at *'a social researcher is never conducting an investigation in a moral vacuum'* (2008, s.130)

Som udgangspunkt giver de handlinger den hjemløse foretager sig, mening i forhold til det liv han lever, men i forskningen bliver hans handlinger og motiver oftest analyseret ud fra et samfundssyn der ikke nødvendigvis er det samme som den hjemløses. For at forstå den hjemløses handlinger er det derfor vigtigt at forstå måden han ser verden på, som Jackson udtrykker det *'our thoughts, like our actions, have meaning only in relation to the practical and social life in which we are engaged'* (1996, s.4) Foucault anbefaler at få den viden ved at beskrive det han kalder 'mikrosociologi' – de daglige rutiner. For at få mulighed for det, og

dermed beskrive den enkeltes livs verden, må man ifølge Foucault 'klæbe sig til undersøgelsesobjektet' og beskrive på 'mikroplan, de dagligdags, rutinemæssige praktikker og teknikker' (Heede 2010, s.63)

Begrundet i Jackson og Foucaults anbefalinger har jeg i min opgave valgt at hente min empiri via mit arbejdsfelt. Jeg har som sygeplejerske arbejdet med hjemløse på gaden i 8 år. Mit daglige arbejde foregår rent praktisk i hjemløsemiljøet og ikke på en klinik, jeg har derfor et stort kendskab til rutinerne og hverdagen i de hjemløses liv. I mit arbejde bygger den sundhedsfaglige behandling, og relationen i det hele taget på 'det muliges kunst', og på det der giver mening i øjeblikket. At arbejde på den måde betyder at jeg tager udgangspunkt i 'mikrosociologien' – i en observation og forståelse af den hjemløses daglige rutiner og hverdag.

Som udgangspunkt for min opgave har jeg valgt at lave interview med seks hjemløse. Jeg har valgt at gøre brug af egne erfaringer og min direkte adgang til felten og valgt at interviewe personer som jeg har kendskab til gennem mit arbejde. Hammersley og Atkinson(1994) understøtter dette valg i deres beskrivelse af etnografisk feltarbejde '*we cannot study the social world without being a part of it (s.249)*'. Mit daglige arbejde i det felt jeg vil beskrive i min opgave, bevirker at min tilstedeværelse ikke er en konstrueret forsknings position, hvilket ifølge Hammersley og Atkinson er en af baggrundene for at kunne beskrive området. Udvælgelsen af interview personer er foregået over tid, og de er bevidst valgt ud fra mit kendskab til hvem der ville være i stand til at give et nuanceret billede af deres livs verden.

Jeg erkender at det er et kontroversielt valg og at dataindsamlingen dermed ikke bliver systematisk. Samtidig mener jeg dog at det vil være ressourcepild ikke at bruge den store database jeg har direkte adgang til, ydermere den relation og det kendskab jeg har opbygget gennem årene – en relation som betyder at interviewet bliver et lag dybere, og bevæger sig udover 'klient-samtalen' hvor jeg risikerer at 'klienten', i dette tilfælde den hjemløse, påtager sig en rolle og siger det han tror jeg forventer at høre. (se endvidere Uggerhøj 2005, s.95) Derved undgår jeg flosklerne, giver de hjemløse mulighed for at blive hørt og fortælle om deres livs verden uden frygt for repressalier eller konsekvenser, og jeg mener det ville være uærligt ikke at give dem den mulighed. At forske i mit eget felt er et aktivt valg. Jeg vælger at gøre brug af mine forkundskaber i en erkendelse af at jeg ikke kan lægge min fortid til side og

derfor hellere vil bruge den med en bevidsthed om at den påvirker mit videnskabelige arbejde.

En stor del af de hjemløse jeg har kontakt til via mit arbejde i ST har et dagligt forbrug af alkohol (Thiesen H.,Hesse.M;2010) Kriteriet for udvælgelse af interview personerne har derfor været at de alle har et aktuelt eller tidligere dagligt forbrug af alkohol. De er alle hjemløse eller 'funktionelt hjemløse'. For at belyse hvorvidt oplevelsen af egen identitet ændrer sig i takt med længden af hjemløshed har to af de interviewede været hjemløse i en kortere periode (<4år) og fire i en længere periode (>4år). I løbet af interviewene har flere af dem fortalt at de har, eller har haft et jævnlige forbrug af cannabis, men aktuelt ingen brug af andre former for stoffer. Da min opgave har en forholdsvis begrænset længde, har jeg valgt ikke at fokusere på brugen af cannabis eller andre former for stoffer i min opgave. Gennemsnitsalderen for de hjemløse jeg har kontakt til i mit daglige arbejde er ca. 45år, tilsvarende er mine interview personer i aldersgruppen 40-50år.

Generelt er hovedparten af hjemløse mænd. Ifølge hjemløsetællingerne som foretages af SFI hvert andet år, er fordelingen kontinuerligt ca. 80 % mænd og 20 % kvinder (SFI 2011,s.37). For at gøre mine data så repræsentative som muligt, havde det derfor været optimalt at mindst en af de interviewede var kvinde, men det var ikke muligt for mig i forhold til mine inklusions kriterier, derfor er alle seks interviewede mænd. Resultaterne i min opgave havde muligvis været anderledes hvis der havde været kvinder blandt de interviewede. Min erfaring er at kvinder generelt har en anden position i hjemløse miljøet, de er sjældent alene, men har oftest et forhold til en af mændene, og mange har behov for at skabe noget der ligner et hjem. Jeg har ikke mødt kvinder der har været hjemløse i længere perioder, og min forestilling er at de vil have andre synsvinkler på både sig selv, mens også på samfundets opfattelse af dem, end mændene har.

Jeg rekrutterede de interviewede blandt patienterne i mit eget arbejdsfelt – det vil sige blandt SundhedsTeams patienter. Nogle af patienterne har jeg haft et behandlingsforløb med, og nogle af dem har jeg kendskab til gennem mine kollegaer.

Jeg har valgt at lave semistrukturerede interview med en interviewguide bestående af 4 overordnede emner. Spørgsmålene der relaterer til emnerne er lavet på baggrund af den eksisterende litteratur på området og mine observationer i felten. Fordelen ved at lave et

semistruktureret interview er muligheden for at være fleksibel i interviewet og følge tråden som den hjemløse lægger vægt på i forhold til emnet, som Bryman skriver '*what the interviewee views as important in explaining and understanding events, patterns and forms of behavior*' (2008,s.438)

Det korteste interview varer 15min og det længste 1 time og 50 min. Alle interview er optaget på diktafon og derefter transskriberede. Det har været op til den enkelte hvor interviewet skulle foregå, det primære for mig var at undgå det blev en 'kontorsamtale' mellem behandler/klient, men i stedet en samtale et sted hvor konteksten gav mulighed for at den interviewede følte sig på hjemmebane. Uggerhøj (2005) har et citat i sit kapitel i antologien 'Det magtfulde møde mellem system og klient' hvor en klient vælger stedet for samtalen 'Jeg vil sige at møderne er bedst i hjemmet..., det er ligesom om sagsbehandleren slapper mere af(...) Vi fortæller i hvert fald noget mere og siger noget mere' (s.88) At lade de hjemløse vælge stedet for interviewet, kan sammenstilles med at de fik mulighed for at få en oplevelse af at jeg var gæst og de var hjemme – at gøre samtalen mere uformel.

Det har været min oplevelse under interviewene, at i det øjeblik jeg startede diktafonen, var relationen mellem os en anden end den plejede, at jeg ikke længere blev set som 'behandleren', men i stedet som en 'studerende der skulle blive klogere'. Interviewstilen har været meget nænsom, forstået på den måde at mit kendskab til den interviewede har gjort at jeg har ladet dem tale når jeg fornemmede det var nødvendigt for at få belyst spørgsmålene, selvom det blev ustruktureret, krævede tid og meget snak om ting der ikke var relevante for emnet. Man kan sige at min interviewform har været at give plads på deres præmisser. I de tilfælde hvor det har været vigtigt for forløbet og udviklingen i interviewet har jeg lagt interview guiden til side og i stedet lade dem fortælle.

Der har været begrænsninger i min dataproduktion i og med at jeg har valgt at interviewe personer som til en vis grad var påvirkede af alkohol, og for en enkelt af interviewpersonerne i en psykisk tilstand der gjorde at jeg valgte at gøre interviewet meget kort. Mit kendskab til personerne har dog gjort at det var muligt for mig at gennemføre interviewene på en måde der respekterede den enkelte og gav dem mulighed for at fortælle.

Etiske overvejelser

Dataindsamlingen til min opgave foregår som nævnt, blandt hjemløse personer med et dagligt alkohol forbrug. De er på mange måder en sårbar og udsat gruppe mennesker, som måske er påvirkede af stimulanser under interviewet, og nogen vil mene at det er uetisk at interviewe dem. At spørge ind til deres livs historie og bede dem om at fortælle om deres livs situation, kan være en psykisk belastning, og måske minde dem om smertefulde situationer i deres liv. Jeg mener dog det vil være både uønskeligt og uetisk at ekskludere dem fra at bidrage til forskningen ved ikke at give dem mulighed for at fortælle, som Bryman skriver *'The end justifies the means, if the ethical rules are not broken, social phenomena cannot be revealed'* (2008, s.116)

I forbindelse med rekrutteringen af interviewpersoner blev de informeret om at formålet med min opgave var at beskrive hvorledes hjemløse opfattede sig selv i forhold til det omgivende samfund, og hvilken funktion brugen af alkohol havde for dem. Jeg gjorde det klart at det ikke havde nogen indflydelse på mit daglige arbejde og dermed min relation til dem - at udover at interviewene og min opgave kan gøre mig klogere og bibringe os alle viden og indsigt i hjemløses liv generelt, vil den viden ikke direkte blive brugt i min behandlingsrelation med dem som gadesygeplejerske.

Alle interview personer er informeret om at de optræder anonymt i opgaven og vil optræde under et andet navn end deres eget. De seks interview er foretaget over en periode på tre uger i september/oktober 2012. Alle adspurgte interview personer indvilgede i at deltage i interviewet, og ingen trak sig før eller undervejs. Flere gav udtryk for, at det at få ubegrænset tid til at tale om deres liv og det at leve som hjemløs - uden andet formål end at fortælle, var en positiv oplevelse der gav anledning til selvrefleksion.

Analyse af data

Jeg har i bilag nr 1 lavet en kort beskrivelse af alle seks interviewede samt beskrevet forholdene omkring interviewet. Jeg vil derfor her gå direkte til min analyse som jeg har delt i fem forskellige hovedgrupper

'Den kompetente hjemløse'

Jeg har tidligere nævnt at udenlandske forskere (Boydell et al, 2000) beskriver hvorledes hjemløses selvopfattelse over tid ændres fra at være en positiv selvopfattelse til at være negativ. Som en slags modvægt tilegner den hjemløse sig i stedet visse kompetencer '- som et udtryk for at de får det bedste ud af en trængt situation' (Siiger, s.24) for derved at blive en erfaren hjemløs. Oplæringen i de kompetencer der kræves for at være en del af livet på gaden, devaluerer det der for den enkelte tidligere var værdifuldt i livs fortællingen. I stedet skabes der i kraft af de erhvervede kompetencer en positiv selvopfattelse som bekræftes, både i hjemløsemiljøet, men også af det omgivende samfund.

Jens er den af mine informanter der har været hjemløs kortest tid, og som samtidig bedst beskriver den ændringsproces han oplever. I relationen til familie, tidligere kollegaer, offentlige instanser m.m. oplever han det som om han ikke længere bliver regnet for noget fordi *'han ikke har bil, fast indtægt, stabilt liv, ser sin familie...'* Han er ikke længere i besiddelse af det der gav livet værdi og status, og har en oplevelse af at stå midt imellem et tidligere og et nuværende liv – ikke at høre hjemme nogen steder.

' – jeg opfatter mig selv som en paria, en persona non grata i næsten alle sammenhænge, undtagen nede på bænken måske... men selv nu, hvor jeg er i samme båd som dem er jeg lidt anderledes og udenfor gruppen' (Jens, Interview nr. 1)

Historien han tidligere plejede at fortælle om sig selv devaluerer han, dels fordi det føles dumt, og dels fordi han ikke føler den har nogen værdi i den sammenhæng han er i.

'jeg føler mig som en idiot når jeg fortæller om det jeg har oplevet i mit liv..., jeg føler det lynhurtigt går over i noget der ligner pral, de er sgu' da ligeglade med at jeg har været i Venezuela. Når jeg ikke længere fortæller anekdoter fra mit liv bliver jeg en af drengene på bænken i stedet.' (Jens, Interview nr. 1)

Jens befinder sig et sted hvor han er hverken udenfor eller indenfor, han har endnu ikke tillært sig de kompetencer der skal til for at blive en erfaren hjemløs, så i stedet trækker han på de kompetencer han har fra sit tidligere liv i medie verdenen – han tilegner sig en læring som han forventer gør ham klogere og måske et bedre menneske når han vender tilbage til sit tidligere liv igen. Dermed bekræfter han Boydells studier der viste at 'nye' hjemløse

devaluerer deres nuværende identitet, og i stedet idealiserer en fremtidig levevis som tager udgangspunkt i livet før hjemløsheden.

'mit liv på gaden har været enormt lærerigt..., at komme ned i øjenhøjde med de mennesker som jeg normalt har været observant i forhold til' (Jens, interview nr. 1)

Tom har været hjemløs i næsten 4 år, og har ligesom Jens haft en tilværelse med job, bolig og familie før han blev hjemløs. Han beskriver i interviewet hvorledes hans selvopfattelse har ændret sig, han føler at livet på gaden nedbryder ham og er et symbol på at livet ikke er lykkedes.

'man mister sit selvværd, føler ikke man er noget – man har kikset sit liv' (Tom, Interview nr.2)

I løbet af årene som hjemløs har han i stedet bygget en anden identitet op, en identitet der er hægtet op på hjemløsemiljøet og hvor værdierne for ham ligger i fællesskabet og omsorgen for hinanden.

'det har ændret mig meget at være hjemløs, både ændret min person og min måde at se på de laveste i samfundet. Jeg ser ikke ned på dem som jeg gjorde da jeg havde arbejde (...) på gaden føler jeg mig aldrig ensom, der er der socialt samvær. Jeg vil gerne huskes for at jeg altid hjalp andre hjemløse hvis de havde brug for det, givet penge til en øl hvis de havde abstinenser eller aviser de kunne sælge' (Tom, Interview nr.2)

Tom er gennem en udvikling i miljøet kommet dertil hvor han føler sig som en del af det – han er 'læremesteren' der kan hjælpe de andre og tage hånd om dem.

Et andet eksempel på læringsprocessen og tilegnelsen af kompetencer beskrives af Anders. Han har været hjemløs i 7 år og fortæller om sit første møde med 'gadelivet' på Rådhuspladsen i København, hvor han blev tiltalt af en gruppe hjemløse

'vi kunne godt se det var sådan nogle ballademagere og alt muligt, dem skulle vi ikke have noget med at gøre, men vi gik derover (...) det var første gang vi lærte gaden at kende. De viste os hvor man kunne gå hen og få et bad og noget tøj, og hvor man kunne sove henne – der startede det hele faktisk. Det at være med i gruppen gjorde at man følte sig tryk' (Anders, Interview nr.5)

Anders får en positiv selvopfattelse af at leve på gaden, han har levet og sovet på offentlige pladser og gader, og har som sådan sat sit liv til offentlig skue. Han bor nu i lejlighed, men opsøger alligevel livet på gaden hver dag, dels for fællesskabets skyld, men også for at få anerkendelse og dermed bekræftet sin selvopfattelse fra 'normalbefolkningen'.

'Når man bor på gaden er det gode ved det (...) at man kan give folk et smil på læben engang imellem – hvis du opfører dig ordentlig overfor Hr og Fru Danmark, så får du det samme igen. Nogen gange når man lige er vågnet (på en bænk på Kultorvet), så kommer folk med morgenmad, en kop kaffe og sådan..' (Anders, Interview nr.5)

For nogen af de hjemløse er det netop den respons de får fra det omgivende samfund der er med til at forme deres selvopfattelse. Deres liv leves offentligt og det appellerer til omsorg fra forbipasserende – man kan sige at anerkendelsen opnås via den degradering de udstiller, de opfattes som 'ædle vilde' hvis liv ikke er forkvaklet af det materialistiske samfund, og vi opretholder en forestilling om at de lever i en lykkelig naturtilstand som dog ikke kan sammenstilles med normalsamfundets. Der er et paradoks i at omsorgen og den positive opmærksomhed gives i kraft af 'elendigheden' den hjemløse udstiller, en livsform som normalbefolkningen ønsker at hjælpe den hjemløse ud af, men samtidig er det den omsorg og opmærksomhed der fastholder den hjemløse i livsformen, idet den er med til at udvikle den hjemløses selvopfattelse fra negativ til positiv. Dermed formes en ny identitet som gør det vanskeligt at leve et liv med bolig, job o.s.v., et liv som et 'normalt menneske' hvor der ikke tilbydes den samme anerkendelse og hvor anonymiteten og ensomheden dominerer. Hans som har været hjemløs i mange år, beskriver oplevelsen af at blive set og hørt som hjemløs

'Der er gode ting ved at være hjemløs, man bliver tilbudt ting som andre ikke bliver tilbudt – teaterstykker, komme på tv, synge i hjemløsekoret for dronningen..., det er gode ting at blive tilbudt' (Hans, Interview nr.4)

Og samtidig oplevelsen af ensomhed, Hans fik for nogle år siden hjælp af kommunen til at få en bolig, men opholdt sig kun sjældent i den, og flyttede på gaden igen efter et års tid.

'Der var meget lydt og man kunne høre næsten alt hvad der foregik i lejligheden ved siden af, og så var der hvide vægge..., det var slet ikke mig, i lejligheden var man alene(...) hvis man er ensom på gaden er det fordi man vælger det selv' (Hans, Interview nr.4)

'På gaden' er ensomhed et valg og ikke en ensomhed der opleves i kraft af kontrasten til hvordan det omgivende samfund lever.

Kim har været hjemløs i godt 4 år, og bor nu i lejlighed. Han føler at tiden på gaden har haft stor betydning for hans selvopfattelse og har ændret den til et negativt selvbillede. Han forsøger at bibeholde sine værdier, men har en opfattelse af at de ikke bliver værdsat.

'Hjemløs i så lang tid, det har ændret mig fuldstændig, jeg har slet ikke den samme autoritet, viljestyrke eller selvstændighed som jeg havde før(...)det gør at når man så endelig får et hjem, ja altså..., jeg er jo dysfunktionel, man fungerer ikke rigtig længere. De der godt 4 år, det er ligesom der er et eller andet tomt, en tom følelse af at jeg ikke er et godt menneske, at jeg ikke er noget værd udover det jeg kan gi' af penge (til de andre hjemløse)'(Kim, Interview nr.6)

Frihed

Billedet af en hjemløs som den frie fugl, vandringsmanden der fløjtende går af sted på landevejen med barnevognen fyldt med de få ejendele han har, er det billede de fleste ser for sig når de tænker hjemløs og frihed. Det er sjældent den tanke flertallet får når de ser en hjemløs sovende på en bænk i storbyen, eller gruppen af hjemløse der lidt for fulde holder til på torvet. Mine informanter er ikke vandringsmændene, men de hjemløse der opholder sig i storbyen, de beskriver dog alle en oplevelse af frihed der er forbundet med at leve livet fra dag til dag

'når man er hjemløs tager man en dag af gangen, ikke lave for store planer og for store aftaler(...)man lærer at se livet på en anden måde end hvis man kommer hjem fra arbejde fra 9-16, skal hente børn og lave mad og bla bla bla.. Ved at være hjemløs får man en stor oplevelse ud af livet, hvis man pludselig får en indskydelse, så tager man afsted – siden jeg er flyttet i lejlighed har jeg ikke set skoven' (Anders, Interview nr.5)

Anders oplever at han har et mere indholdsrigt og givende liv end de fleste som lever et normalt liv, og han har ikke noget behov for at leve et bekvemt og planlagt liv som 'normalbefolkningen'. Anders' refleksioner bekræfter Carl Wilsons betragtninger i bogen 'The Outsider' fra 1956. Betragtninger som Järvinen refererer til i sin antologi 'Mellem patologi og frihed' Her opfattes marginaliserede som mennesker der har opnået en selvindsigt og en samfundsindsigt som andre mennesker mangler. Ved at leve fra dag til dag bevarer friheden

til at komme og gå som man selv vil, og livet begrænses ikke af regler og rutiner. Den hjemløse kan ses som en visionær sandhedssøger med samfundsindsigt, som 'en moralsk helt der har formået at frigøre sig fra det organiserede samfunds bånd' (Järvinen 2009, s.104) Deres liv kommer dermed til at fremstå mere givende og indholdsrigt end de fleste normale liv. I den kontekst har friheden et sentimentalt og rosenrødt aspekt. At have frihed kan dog også være forbundet med uvished og utryghed - at leve fra dag til dag og ikke vide hvilke problemer dagen bringer. Järvinen betragter dette aspekt udfra Theodore Caplows beskrivelser af hjemløshed som en passiv 'udenforhed' der er både menings- og visionsløs, og ikke et frivilligt valg (s.107) Man kan derfor diskutere om oplevelsen af frihed er reel, eller om det er et udtryk for at den hjemløse gerne vil integreres i samfundet, men ikke kan håndtere det. Reaktionen på det sidste er for nogen tilbagetrækning, apati og isolation – at kappe båndene til sit tidligere familie- og arbejdsliv. Bauman betegner denne frihed som en teoretisk frihed, en frihed som først og fremmest er forbundet med usikkerhed og utryghed – 'as a curse rather than a blessing'(1991, s.79). Flere af informanterne beskriver dette dilemma mellem frihed og utryghed, bl.a. Karsten og Hans

'der var vel på sin vis meget frihed i at leve det liv (som hjemløs), men det var svært at sove forskellige steder og aldrig vide hvor man skulle være – et telt bag Mariakirken eller mellem perronerne på Hovedbanegården' (Karsten, Interview nr.3)

'hvis du sover på en sofa og bliver smidt ud om morgenen, ved du jo ikke hvor du skal sove næste nat..., den er lidt hård. Man går hele tiden med et håb i sig om at der nok er nogen der skal hjælpe en – det bliver en form for livsstil' (Hans, Interview nr.4)

Oplevelsen af 'det frie liv' påvirkes for nogle hjemløse af deres tilknytning til 'systemet'. De fleste er ikke på arbejdsmarkedet, og som sådan ikke selvforsørgende. Deres økonomi er baseret på enten pension eller kontanthjælp, og de er en del af et offentligt system med krav og kontrol – et system normalbefolkningen opfatter som en del af velfærdssamfundet, men som for den hjemløse opleves som begrænsende for friheden.

'De fleste har lidt ondt af folk der lever på gaden, de tror de lever et elendigt liv, men det er på en måde et frit liv at være hjemløs – specielt for mig, jeg får tjenestemandspension og er derfor ikke inde i systemet. Jeg kender en hjemløs der skulle i aktivering, så kom han med sin rygsæk og alt

sit grej, så sagde de han ikke kunne have sine ting med sig – men han var jo hjemløs, det var han jo nødt til' (Tom, Interview nr.2)

'om 5 år – hvis jeg selv bestemmer, så er jeg enten i fængsel på livstid, eller også er jeg fuldstændig fri for min pension, alt hvad der har noget at gøre med systemet og med kontrol, så er jeg ude og sejle..., rundt om Afrika' (Kim, Interview nr 6)

Billedet af den hjemløse som den frie fugl, der lever et liv uden ansvar og trivialiteter er altså ikke et entydigt billede, men kan også ses som en reaktion på at den hjemløse som reaktion på kravene fra normalsamfundet, trækker sig i afmagt og lever i 'teoretisk frihed'.

Jødestjernen i en verden af nazister

Afvigende adfærd defineres ud fra normalitet og kan føre til stigmatisering. Iflg. Foucault er normaliteten i det moderne samfund defineret af et videns samfund, repræsenteret af eksperterne. Hjemløse falder ofte uden for normalitetsbegrebet, de drikker i det offentlige rum, oftest mere end Sundhedsstyrelsens anbefalede antal genstande pr dag, de er ikke økonomisk attraktive for banker, forbruger eller bolig markedet, og de udgør ofte en del af statistikken i arbejdsløshedstallene. Nogen vil mene de lægger samfundet til last i og med de ikke bidrager til samfundsøkonomien, men i stedet modtager ydelser. De falder i det hele taget udenfor de formelle og uformelle retningslinjer samfundet lægger for normal og ansvarlig adfærd.

Informanterne i mine interview oplever hvorledes samfundets syn på deres adfærd bevirker at de føler sig stemplet. Et eksempel er Jens, som beskriver at det kun er når han er beruset at han uden blusel vil sidde og drikke en øl på en bænk, han oplever det som nedværdigende og flovt – som at sige at man har et problem, at man er alkoholiker

'det er ligesom en jødestjerne man får klistret på, og i en verden af nazister er det ikke pissefedt at rende rundt med jødestjerne på' (Jens, Interview nr.1)

Jens oplevelse af stempling bevirker at hans tilhørsforhold til normalsamfundet ændrer sig, han føler at han ligeså godt kan leve op til det stempel han har fået og opføre sig på den måde han oplever forventes af ham.

'Hvis I alligevel ikke kan se mig som et normalt fungerende menneske..., når I alligevel har stemplet mig, så kan jeg ligeså godt drikke mig i hegnet. I opfatter mig alligevel som en total idiot, så kan jeg ligeså godt være det' (Jens, Interview nr.1)

I stedet ser han sig mere og mere som en del af gruppen af hjemløse. Her oplever han ikke fordømmelse eller mangel på forståelse.

Jens' reference til jødestjernen og hans ændring i adfærd falder i tråd med Goffmans teorier om stigma, hvor han beskriver stigmatisering som en social proces, hvorigennem nogle menneskers normale sociale identitet ødelægges som følge af omgivelsernes reaktion, kategorisering og bedømmelse. Jens' stigma er hans forbrug af alkohol, som af den tidligere omgangskreds ses som en viljesvaghed, en karaktermæssig fejl. Han kommer fra et miljø hvor det var normalt at drikke, men han krydsede grænsen og fik et forbrug der var ud over det normale. Det har medført en stempling som alkoholiker, en stempling der gør det vanskeligt for ham at have en adfærd der nok ville blive accepteret uden vanskeligheder i et normalt socialt samvær, men som medfører stempling for ham

'min nye omgangskreds (de hjemløse) accepterer i højere grad at man ta'r en øl eller tre og så stopper der, hvorimod det er svært for dem fra min tidligere omgangskreds der ser mig som alkoholikeren, de siger hele tiden hvorfor tager du ikke bare antabus' (Jens)

At drikke et begrænset antal øl ses, i Jens' tilfælde, af normalsamfundet som afvigende adfærd, mens det i det miljø Jens opholder sig i nu, er en accepteret adfærd. Det er ifølge Goffman(2010) en erkendelse af at stempling er situationsbestemt, stigmatisering foregår gennem bestemte sociale processer og i sociale situationer og det er særligt i interaktionen mellem 'normale' og stigmatiserede at problemerne opstår (s.25), en egenskab/adfærd der er stigmatiserende i et miljø kan i et andet være bekræftende på normalitet – at drikke en øl eller tre vil næppe blive set som stigmatiserende hvis ikke personen blev set som alkoholiker. Den omvendte adfærd, at man som ikke-alkoholiker ikke drikker, kan modsat blive set som afvigende adfærd i normalsamfundet.

En anden af informanterne – Anders, beskriver ligeledes hvordan han er bevidst om den stempling der sker når man som hjemløs står med en øl. Han taler om det i forbindelse med at sælge hjemløse aviser

'Hvis man står og sælger hjemløseavisen..., altså de ved jo godt vi drikker, men mange sætter øllen lidt til side. Det er jo trods alt dem vi tjener vores penge på, dem der køber avisen, så må man gerne være lidt diskret med flasken' (Anders, Interview nr.5)

Stemplingen som alkoholiker bliver derved ikke synlig og det giver Anders en mulighed for at bevare sin identitet som 'acceptabel for normalsamfundet' - han tilpasser sin adfærd for ikke at være en torn i øjet på potentielle købere af avisen. Anders beskriver dermed den form for tilpasning Goffmann kalder for 'den gode tilpasning'. Han fremtræder som om den byrde han må bære ikke er særlig tung og ikke gør os forskellig fra os andre. Han opnår dermed accept af betragteren, som dog i virkeligheden ikke helt har accepteret ham. Goffman kalder dette for en skinaccept der danner grundlag for en skinnormalitet (2010, s.24)

Tilpasningen kan også være et udtryk for at Anders har en forståelse for hvilke strømninger der er i samfundet, og en refleksion over hvordan han bedst muligt gavner af det

'der er fokuseret så meget på det (hjemløshed) både i fjernsyn og medier, og lige nu er der alt det med krisetider og sådan noget..., så tænker de vel også at det er endnu hårdere at bo på gaden – ved juletid og sådan..., lidt den der dårlige samvittighed. Jeg ved ikke om jeg sælger flere hjemløseavisere op til jul, men de betaler gerne lidt mere for dem' (Anders, Interview nr. 5)

Med reference til Charlotte Siigers tidligere nævnte studie, kan tilpasningen her ses som et symbol på at Anders har gennemgået en oplæringsproces og er blevet en 'erfaren hjemløs'.

At bære en 'Jødestjerne i en verden af nazister' kan ses som et resultat af udøvelsen af det Foucault i sin bog 'Studies in Governmentality' (1991) beskriver som 'Pastoralmagt'. Med reference til tidligere tiders kristne præstemagt, hvis mål var at sikre det enkelte individs frelse i det hinsidige, mener Foucault at den moderne pastoralmagt ikke længere angår frelsen i det næste liv, men i stedet giver løfter om 'lykke og frelse' i det nutidige, bl.a. i form af sundhed, tryghed, rigdom og velvære. I det moderne samfund benytter præsteskrabet sig ikke af teologi og bekendelsesprocedurer, men anvender i stedet terapi for at komme ind til det enkelte individs inderste tanker. 'Præsteskrabet' findes overalt i samfundet og består af bl.a. vismænd, politi, sundhedseksperter, læger, politikere og psykologer m.m. som udstikker direktiver for hvordan vi skal leve for at opnå 'lykke og frelse'. I Jens' citat er præsteskrabet et

udtryk for nazisterne, og jødestjernen er stemplingen han oplever såfremt han ikke lever efter de direktiver præsteskrabet udstikker.

'Det lille buzz...'

For mange hjemløse, og også for mine informanter, spiller alkohol en stor rolle i deres dagligdag – enten fordi de har et dagligt brug, eller fordi de forsøger at håndtere en dagligdag uden alkohol.

Som tidligere nævnt har de hjemløse jeg har kontakt til et dagligt forbrug af alkohol, dette skyldes dels en fysisk afhængighed, men det er også mit indtryk at påvirkningen af alkohol giver en mulighed for at sløve sig, at lukke verden ude et øjeblik. At få mulighed for at abstrahere fra de krav omverdenen stiller og i stedet finde beskyttelse i sin egen lille boble af tilfredshed. At tiltuske sig en identitet der giver mulighed for at føle sig normal i sit eget verdensbillede og betragte omverdenen som 'udenfor' i deres jagt på karriere, penge og materielle goder. En betragtning Goffman forklarer som en middel til at håndtere oplevelsen af stigmatisering (2010, s.48) Den hjemløse bærer et stigma, men opbygger sin egen normalitetsopfattelse og lader sig dermed ikke mærke af stigmatiseringen – brugen af alkohol er med til at håndtere stigmatiseringen.

Det kan ikke diskuteres at et stort forbrug af alkohol over tid har negative konsekvenser for helbredet, men i mit arbejde er det tydeligt for mig at brugen af alkohol er en del af et komplekst billede hvor den hjemløse udover den fysiske afhængighed bruger alkohol til at få en oplevelse af 'time-out' og velvære, men også samtidig føler sig fanget i brugen af alkohol.

Sat på spidsen er den alkoholbehandling der tilbydes i det offentlige regi primært baseret på et enten/eller – at du har et totalt alkoholstop og gerne tager antabus, eller at du drikker alkohol, og så er behandlingstilbuddene begrænsede. At leve et liv som ædru er oftest fra behandlingssystemets side med reference til 'normalsamfundets' levevis og målet er at man skal foretage en livsstilsændring med fokus på bolig, job og opbygning af et netværk der lever det samme liv, eksempelvis i et AA-netværk. Tager man udgangspunkt i de hjemløses hverdag, er det et liv som mange af de hjemløse hverken har referencer til eller tidligere erfaring med, og et liv som de har svært ved at se sig som en del af.

Kim begyndte først at drikke dagligt da han var i starten af 30'erne, han har altid haft antipati imod alkohol, brød sig ikke om smagen og virkningen, men følte det var svært at være en del af gruppen uden at drikke

'Jeg begyndte at drikke fordi de blev ved med at kalde mig asocial. Nu er jeg alkoholiker, nu er jeg ikke asocial mere, nu er jeg social, udadvendt og åben. Det siger alle, ikke kun hjemløse' (Kim, Interview nr.6)

På den anden side oplever han sig som en fange i et 'alkoholfængsel' det er umuligt at komme ud af. Gør han det skal han forholde sig til virkeligheden derude og virkeligheden skal forholde sig til ham.

'Jeg føler at alkoholen gør at jeg er fanget i en malmstrøm som er vildt ubehagelig, men på den anden side set er det ligesom at..., ja jeg bruger det jo nærmest som smertestillende, på alle områder, både psykologisk og følelsesmæssigt. Når jeg ikke gør det, når jeg skal blive ædru (...)så stiller jeg krav som medmenneske til andre medmennesker, at de ikke taler ned til mig eller provokerer mig p.g.a. at jeg er alkoholiker. 'Der kommer ham den hellige', sådan nogle udtryk har jeg tit været ude for når jeg melder mig ud af drukklubben' (Kim, Interview nr.6)

Hans er en af de interviewede der for tiden holder en pause med alkohol. Han er bevidst om hvordan han bruger alkohol i sit liv, og hvilken betydning det har i forhold til at være en del af miljøet

'Alkohol har spillet en stor rolle i mit liv, jeg har brugt det til at være i socialt samvær med de andre, men også til at komme væk fra det hele, drikke sig en ordentlig skid på og så væk fra hele lortet. Lige nu holder jeg pause, og jeg bestemmer selv hvor lang den pause skal være. Tit drikker jeg bare fordi jeg har lyst, og så er det tit sammen med andre' (Hans, Interview nr.4)

Tom er for tiden i alkoholbehandling og ønsker et liv uden alkohol. Han har været i behandling før, og oplever at det sværeste ved ikke at drikke, er ensomheden og bevidstheden om hvad der skal til for at opnå det 'normale liv' som både han selv og andre forventer at han skal leve

'På gaden er der socialt samvær, det er der ikke når man flytter i egen lejlighed og sidder der alene – hvis man er trist og ked af det hjælper det altid at opsøge hjemløsekredsen og få nogen øl

sammen med dem, så bliver stemningen løftet og man sidder og hygger sig. Der er sammenhold i det. Om 5 år så jeg helst mig selv med en ny omgangskreds, fast arbejde og et normalt liv. Leve som de fleste gør, det ved jeg så ikke om der er normalt. Er det det normale der er normalt eller...?’ (Tom, Interview nr.2)

Nydelsen ved at drikke alkohol – det sociale samvær omkring at drikke, følelsen af at man hygger sig og stemningen bliver løftet, er en del af den danske alkoholkultur (Elmeland, 1996) og en nydelse som mange der drikker alkohol oplever. For de hjemløse, såvel som for mange andre grupper, har alkohol den funktion at det tømmer folk sammen – det at drikke sammen giver en følelse af samhørighed og et fællesskab som man kan trække på i forskellige sammenhænge. Her kan man trække paralleller til bl.a. unges drikke kultur, julefrokosterne eller når vennerne mødes til fodboldkampen – kulturelle sammenhænge hvor alkohol er en acceptabel og anerkendt del af ceremonien omkring samværet. Samværet omkring alkoholen bliver en del af et ritual. Den franske sociolog Emilie Durkheim beskriver i sin bog *‘The Elementary forms of religious life’* (1912) funktionen af disse ritualer som et middel til at opnå en oplevelse af *‘effervescence’* *‘rituals functions as a mechanism that ensures the survival of any given society. Successful rituals create moments of “collective effervescence” that involves increased interaction, creativity and awareness of group membership’* I dette perspektiv kan alle vellykkede ritualer i princippet koges ned til at skulle lede hen mod oplevelsen af effervescence – en kollektiv tilstand der er præget af samhørighed, intimt samvær og intense følelser.

Stigmatiseringen af de hjemløse og deres problemer med alkohol bevirker dog at signalet de sender når de sidder med en *‘bjørnebryg’* i hånden, er et andet og del af et mindre anerkendt ritual end de fleste fra *‘normalsamfundet’* sender hvis de sidder på en bænk i sommervarmen med en *‘kvalitets øl’* i hånden. For den hjemløse ses det som et symbol på deres levevis og adfærd, mens det for de andre ses som udtryk for nydelse, frigjorthed og livskvalitet.

Ændringen i værdien omkring det at drikke sammen beskrives bedst af Jens. Han er vokset op i et hjem hvor ideologien var at det var ok at hygge sig, gerne med dyre vine og dyr whisky, og i hans bevidsthed var alkohol en del af hyggen. Den levevis tog han med sig i sit voksenliv. Efter han blev hjemløs har brugen af alkohol fået en anden betydning, og han oplever ligeledes at han bliver set anderledes på

'Det at blive hjemløs har jo været ekstremt belastende og har givet anledning til at være konstant bedøvet, det er nemmere at drikke sig stiv og leve i boblen af alkohol for ikke at erkende den verden der står udenfor (...) Og ja, jeg ved godt jeg er alkoholiker, men jeg er bare pokkers irriteret over at det ligesom er det der kommer først i forhold til min personlighed' (Jens, Interview nr.1)

Oplevelsen af nydelse ved at drikke alkohol bliver for Jens på en måde lidt forbudt, og ikke anerkendt som en reel nydelse, men snarere som udtryk for et forsøg på at negligere en tilgrundliggende 'defekt' i personligheden – sat på spidsen kan det for Jens opleves som om at opgaven i alkohol behandlingen er at finde årsagen til defekten, og derved også undgå oplevelsen af nydelse.

'Alkohol for mig..., det er 'pusterumsagtigt' – der er rart at få lidt buzz, det der lille buzz – den smager sgu egentlig godt sådan en kold øl. Jeg kan godt li' at drikke øl engang imellem og være tosset. Lige nu (i alkoholbehandling) forventer jeg at jeg finder forklaringen på hvorfor jeg synes jeg er federe, sjovere og mere vedkommende når jeg er en lille smule påvirket' (Jens, Interview nr.1)

Durkheims begreb, 'effervescence' beskrives tydeligst i Jens' brug af alkohol som 'pusterumsagtigt' – en følelse af et lille buzz og af at være federe, sjovere og mere vedkommende i samværet med andre. Fællesskabet, pausen fra hverdagen og opstemtheden som også andre af informanterne omtaler i forbindelse med brugen af alkohol, beskrives endvidere af Joseph Gusfield i artiklen 'Passage to play' (2003). Han beskriver her ritualerne forbundet med brugen af alkohol, og forklarer bl.a. alkohols funktion som et middel til at markere et 'time out', som et ritual i hverdagen. Alkohol bruges endvidere til at opløse hierarkiet og gør os alle til en del af fællesskabet, et '*communitas, a contrast to structure, a commitment to values of human similarity and anti-structure*(s.79). En anden af funktionerne for brugen af alkohol er ifølge Gusfield, at alkohol bruges som et alibi for uacceptabel opførsel. Man blotter sig selv for offentligheden, men dækker sig ind under at man ikke var sig selv – i Jens' tilfælde kæder han det at opføre sig tosset sammen med at drikke.

30 sekunder i normalsamfundet

Jeg har tidligere beskrevet hvorledes stigmatiserede forsøger at tilpasse og 'normalisere' deres adfærd for derved at fremstå som personer der er værdige til samfundets respekt og accept.

Tre af mine informanter er meget aktive i hjemløseorganisationen 'Hus Forbi', de sælger hjemløseavisen næsten dagligt, og deltager i diverse aktiviteter i organisationen – bl.a. som statister i en film eller som deltagere i et hjemløse kor. De stiller op til diverse interviews på tv og radio m.m. Hjemløse organisationen kan ses som et slags 'community' der rummer alle, et lokalsamfund der giver de hjemløse en mulighed for at relatere sig til normalsamfundet og de spilleregler der gælder der. Sundhedsantropologen John Janzen(2002) beskriver det som en af vejene at gå hvis man vil modvirke en stigmatiserende betegnelse, at skabe et 'communitas-fællesskab' – man tager den identitetsskabende betegnelse på sig, dels for at skabe et fællesskab og dels for at kunne stille krav til omgivelserne, som det eksempelvis også ses ved patientforeninger.

Hans har solgt aviser i mange år, han synger i hjemløse koret og har bl.a. sunget for dronningen. Kontakten med køberne af avisen giver ham en god fornemmelse, en følelse af at 'være med', at være en del af et samfund hvor man 'bliver set' og taler om vejr og vind når man tilfældigvis mødes på gaden.

'Jeg har prøvet rigtig mange gange at være ædru og stå og sælge aviser, og jeg synes det er fedt..., de der 20-30 sekunder man nu står der og snakker med folk om et eller andet, det er fedt'
(Hans, Interview nr. 4)

Den samme oplevelse har Tom

'På gaden føler jeg mig aldrig ensom, slet ikke når jeg sælger aviser. Jeg kender mange af kunderne, vi snakker sammen. Det er som at være pølsemand, man kender historierne om hvis kone der er syg, og hvad den enkelte fejler..., alle de historier (...) Jeg tror der er mange der ser ned på folk der bare sidder og drikker og ser hjemløse ud' (Tom, Interview nr.2)

Tom oplever det at sælge aviser som en funktion i samfundet og samtidig en mulighed for at opnå respekt og anerkendelse fra forbipasserende

'Jeg tror der er flere der respekterer en der går med Hus Forbi end de respekterer andre hjemløse – jeg tror de tænker 'Han gør da i det mindste noget..., han arbejder for sine penge, han gør noget'. Det er meget få der ser ned på Hus Forbi sælgerne' (Tom, Interview nr. 2)

Citatet fra Tom viser hvorledes den hjemløse påvirkes af de neo-liberalistiske tankegange samfundet er præget af. Enhver skal kunne tage ansvar for sit eget liv, og bidrage til samfundsøkonomien. Hjemløse har i samfundets og egne øjne svært ved at leve op til den ideologi, og tilhører som tidligere beskrevet en stigmatiseret gruppe. Hus Forbi sælgerne forsøger at gøre stigmatiseringen tålelig for køberne, de 'gør i det mindste noget' og har i det hele taget en adfærd der er acceptabel i forhold til samfundets normer. Det er derfor nemmere at acceptere deres stigma, og de opleves ikke længere, med reference til Bauman, som de fremmede, som dem der er 'udenfor', som en fjende der er en trussel mod samfundet. I stedet bliver de en accepteret del af samfundet, en gruppe hvor 'pastoralmagten' viser sin rummelighed overfor de 'frafaldne' og lukker dem ind i folden..

'Ved juletid bliver folk lidt..., deres andet jeg måske, deres dårlige samvittighed. De tænker nok godt det ikke er mig der sidder der' (Anders, Interview nr.5)

Selvom den hjemløse i sin adfærd ikke længere ses som en fremmed, en der er udenfor samfundet, holder han ifølge Bauman (1991,s.72) aldrig op med at være den fremmede

'The best he can be is a former stranger, 'a friend on approval' and permanently on trail, a person vigilantly watched and constantly under pressure to be someone else than he is told, to be ashamed of his guilt of not being what he ought to be'.

Accepten og anerkendelsen opnås altså ikke i kraft af sit liv som hjemløs, men i kraft af at man tilpasser sin adfærd normaliteten og fremstår som en aktiv deltager.

'Tusind tak fordi du købte avisen, ha' en rigtig god dag og sådan..., man snakker lidt om vejret, og 'er du hjemløs', 'ja det er jeg'...' (Anders, Interview nr.5)

'Hvis man står og drikker når man sælger aviser., man kan se det på dem(forbipasserende), hvis de ikke vil have øjenkontakt så er det fordi de helst vil undgå en, de har vel en idé om at det er ens egen skyld de er havnet i den situation. Man bliver set anderledes på om man er hjemløs der sælger Hus Forbi, eller hvis man bare sidder på en bænk og drikker en øl' (Tom, Interview nr.2)

Goffman beskriver i sin bog 'Stigma' (2010, s.55) øjeblikket hvor de stigmatiserede og de normale er i den samme sociale situation – i dette tilfælde når Hus Forbi sælgeren har kontakt med køberen. I den situation har den stigmatiserede en tilbøjelighed til at føle han er 'på' og at han skal være meget bevidst om sin egen optræden. Han får ofte overdreven opmærksomhed og selv den mindste præstation anses som bemærkelsesværdig omstændighederne taget i betragtning – der gives måske lidt ekstra penge for avisen, eller som Anders fortæller

'Jeg kan huske engang op til jul, vi lå inde på strøget. Der kom en med noget til os alle, der kom også en dame med en frossen and – tak sagde jeg, hvordan vil du have vi skal tilberede den..., det kunne hun godt se, så hun tog den tilbage igen' (Anders, Interview nr.5)

At udstille sin hjemløshed og sit liv offentligt bevirker at fremmede føler sig berettiget til at indlede en samtale omkring den hjemløses liv og tilbyder hjælp som han hverken ønsker eller har brug for. Modsat er den hjemløses reaktion ofte at han beredvilligt fortæller sin livshistorie – fortællingen bliver en valuta, hvor rede kontanter og kontakten til normalsamfundet er gevinsten.

Diskussion/konklusion

Min intention med denne opgave har været at give de hjemløse mulighed for at blive hørt, at lade dem fortælle om deres hverdag i hjemløsemiljøet og deres relation til det omgivende samfund. I min analyse valgte jeg at koncentrere mine resultater omkring forskellige delemner, emner som jeg her vil sammenfatte.

Alle interviewede er inde på forskellige aspekter af frihedsbegrebet. For nogen står friheden i at leve et liv som hjemløs som et ideal, mens det for andre er en 'teoretisk frihed' – en frihed der eksisterer fordi der ikke er andre mulige alternativer. Det er specielt de interviewede som på nuværende tidspunkt er i bolig, der har et idealiserende billede af livet på gaden som et symbol på frihed. Friheden bliver i den forbindelse sat op som kontrast til normalbefolkningens liv, som Anders udtrykker det 'et 9-16, hente børn og lave mad liv' hvor der er ikke er plads til at opleve og nyde på samme måde som i livet på gaden. Det bekræfter Colin Wilsons beskrivelse af marginaliserede mennesker som 'outsidere', som personer der både har opnået en større indsigt i sig selv og i virkningen af normalsamfundets begrænsninger og derfor har taget et bevidst valg om ikke at leve som majoriteten i

samfundet gør. Den lidt idylliserende holdning til frihed er et aspekt som diskuteres af bl.a. Carsten som nok oplever friheden som et positivt og ønskværdigt element i hjemløselivet, men som samtidig forbinder friheden med usikkerhed og utryghed. Han beskriver dermed hvad Bauman betegner som 'teoretisk frihed', men ikke som et entydigt billede – det kan samtidig ses som et eksempel på at jeg vælger at ophøje Carsten til teoretiker og lader ham diskutere med både Bauman og Wilson i beskrivelsen af frihedsbegrebet.

Et andet af de gennemgående temaer i mine resultater er oplevelsen af fællesskabet i hjemløselivet. Der er flere aspekter som alle har fællesskabet som omdrejningspunkt, dels fællesskabet omkring brugen af alkohol, fællesskabet ved at sidde på bænken med de andre og dele den samme livshistorie, fællesskabet ved at være blandt ligestillede og dermed bruge det som et middel til at håndtere ensomheden og stigmatiseringen. Som tidligere nævnt beskriver Janzen fællesskabet som et *communitas*, overført til hjemløse miljøet er det et *communitas* hvor der er forståelse og accept af identiteten som hjemløs og et *communitas* der giver mulighed for at organisere sig, f.eks. i hjemløseforeningen 'Hus Forbi'. Hjemløs bliver dermed en betegnelse man kan agere på baggrund af, frem for en betegnelse der betegner den passive rolle som en 'skæbne' eller en 'stakkel'.

Et andet aspekt af fællesskabet ligger omkring brugen af alkohol. Alkoholen er en vigtig del af det at være sammen og bliver en slags motor for sammenholdet. Brugen af alkohol gør at stemningen bliver løftet og der fortælles livs anekdoter som understreger sammenholdet i gruppen. Brugen af alkohol er for de hjemløse en del af ritualerne i livet på gaden og bliver bl.a. brugt til at opnå hvad Durkheim beskriver som *effervescence* – at drikke med de andre på bænken giver en fælles samhørighed omkring beruselsen, et 'buzz' og et pusterum fra ensomheden og hverdagens genvordigheder. Ønskede effekter der ikke er væsentlig anderledes end resten af befolkningens begrundelser for at beruse sig, men som for de hjemløse fører til stigmatisering, en stigmatisering som nogle af informanterne håndterer ved at tilpasse deres adfærd normalbefolkningens forventninger – som Anders der stiller sin øl til side når han sælger hjemløse aviser. Et andet perspektiv ved brugen af alkohol er som et middel til at håndtere oplevelsen af stigmatisering. Alkohol bruges til at sløve sig for derved at lukke normalsamfundet ude – som Jens der beskriver at det kun er når han er beruset at han uden blusel vil sidde og drikke en øl på en bænk eller som Kim der ser sig som fange i et alkoholfængsel der beskytter ham mod at skulle forholde sig til virkeligheden. Mine resultater

bekræfter dermed Goffmans teorier omkring stigmatisering, at håndtere oplevelsen ved at tilpasse sin adfærd så den bliver acceptabel og håndterbar for modparten, eller at trække sig fra normalsamfundet.

Stigmatiseringen kan ses som et resultat af en social eksklusion, de hjemløse tilhører en gruppe som er udenfor samfundets kontrol og normer – de udgør en social konflikt. Ifølge Bauman er reaktionen på sociale konflikter at man i det industrielle samfund ekskluderer og isolerer de 'uønskede'. De ekskluderede vil dog altid forsøge at opnå anerkendelse igen. Flere af mine informanter er sælgere af hjemløseavisen, og beskriver hvordan de opnår anerkendelse og dermed en følelse af at være en del af normalsamfundet – at tale med folk om 'vind og vejr', at kende køberne og tale med om deres små hverdags skærmydsler giver en følelse af at være 'indenfor' og med i samfundet.

I forhold til min problemformulering mener jeg at resultaterne i min opgave viser at der sker en ændring i den hjemløses adfærd og selvopfattelse over tid. Ændringen sker dels på baggrund af den oplæring og tilegnelse af kompetencer den hjemløse erhverver sig i miljøet – kompetencer som er nødvendige for at være en del af et 'communitas', hvor både brugen af alkohol og fortællingen om den samme livs historie er væsentlige elementer. Om nødvendigt devalueres tidligere identiteter såfremt de ikke har nogen værdi i det nuværende fællesskab, og man bliver en del af fortællingen om 'dem på bænken'. Resultatet modsiger Snow & Andersons forskning. Deres studier viste at hjemløse overførte det der tillægges værdi i samfundet til fortællingen om deres eget liv, mine resultater viser nærmest det modsatte – at janteloven træder i kraft i gruppen af hjemløse. Dette underbygger Beckers teorier om afvigelse, i dette tilfælde ikke en afvigelse i forhold til normalsamfundet, men en afvigelse i forhold til de normer der gælder i hjemløsegruppen. Som Jens der ikke længere fortæller om det han har oplevet eller har haft før fordi han føler sig som en idiot, og oplever det 'lynhurtigt går over i noget der ligner pral'.

Resultaterne belyser endvidere en anden årsag til ændring i adfærd, en ændring der skyldes en tilpasning af adfærden med det formål at opnå anerkendelse og opmærksomhed ved at være 'en skæbne' og 'en stakkel'. Tilpasningen kan ses som et resultat af vores samfund, hvor det er normer og moral der betinger menneskets handlemåder og gør den enkelte til et subjekt. Foucault beskriver dette i sine teorier omkring subjektivering, som i dette tilfælde

bevirker at de hjemløse tildeles identiteter som marginaliserede. Ifølge Foucault er måden at forstå subjektiveringsprocessen på at gå tilbage i historien og se hvordan kategorien er konstrueret. De hjemløses historie startede med 'den glade vandringsmand', 'den frie fugl' og har udviklet sig til at hjemløse ses som personer der har 'fejlet' og ikke formår at leve op til samfundets normer for 'det gode liv'. Deres adfærd og selvopfattelse er et resultat af denne subjektivering. Ved at fremvise en adfærd som en der tager ansvar for sit eget liv – f.eks. ved at sælge aviser, vise at man trods alt gør noget, som Anders beskriver det, opnår man en form for anerkendelse, en anerkendelse der giver den hjemløse en følelse af at være en medspiller i samfundet. Samtidig bevirker deres adfærd at de passer til det billede normalsamfundet har af de marginaliserede, og det derfor bliver nemmere for den forbipasserende at håndtere, den hjemløse udviser ydmyghed og den forbipasserende får mulighed for at påtage sig rollen som den barmhjertige. Subjektiveringen kan også ses i forhold til normerne i hjemløsemiljøet. Som Kim der oplevede et pres fra de andre hjemløse i forbindelse med alkohol – 'Jeg begyndte at drikke fordi de blev ved med at kalde mig asocial. Nu er jeg alkoholiker, nu er jeg ikke asocial mere'.

Brugen af alkohol har som nævnt i indledningen flere facetter for de hjemløse. Den ambulante alkoholbehandling har til gengæld som udgangspunkt et forholdsvis begrænset fokus – at brugeren fremviser en motivation for at ændre livsstil mod et liv uden alkohol. Et krav der er realistisk og naturligt for flertallet af de personer der søger den ambulante alkoholbehandling, men som kan virke urealistisk for en person hvis livsstil og identitet ligger i at være hjemløs, og hvor brugen af alkohol spiller en stor rolle i hverdagen. Rammer og strukturer som de fleste har – ex. job, hjem, familie m.m. - som er vigtige faktorer for at støtte den enkelte i at ændre levevis er ikke faktorer der ligger lige for i forhold til den hjemløse.

Oftest er den første løsning i de tilbud vi som samfund giver, at forsøge at danne de rammer og strukturer vi anser som nødvendige for at 'komme videre'. Ofte handler det om at skaffe en bolig til den hjemløse, som jeg for nylig hørte fra en socialarbejder – eventuelt en bolig med støtte til at hjælpe den hjemløse så han ikke 'tager gaden med ind i lejligheden', underforstået så han ikke tager sin levevis og identitet med videre i sit liv, men fjerner man hjemløsheden, fjerner man samtidig fællesskabet, både i miljøet, men også omkring brugen af alkohol. Man fjerner oplevelsen af anerkendelse, og erstatter den med ensomhed. Selvopfattelsen ændres grundlæggende - hvem er man når man ikke længere er hjemløs. Oplevelsen af friheden, reel

eller teoretisk, erstattes med fire hvide vægge og en postkasse hvor rudekuverterne ofte hober sig op, nu hvor det er muligt for offentlige instanser at sende breve og rykkere til en adresse. Oplevelsen af at det er godt nok at man trods alt gør noget, erstattes med en forventning fra samfundet om at man er i stand til at leve op til de krav det moderne samfund stiller til den enkelte.

Jeg har ikke nogen forventning om at jeg med denne opgave ændrer normalsamfundets syn på hjemløse som stakler eller som skæbner, et samfund vil altid have en gruppe man som 'normal' kan føle sympati med eller udvise omsorg overfor – eller som tidligere beskrevet af Foucault, bekræftes normaliteten i et samfund i kraft af det unormale. Men min forventning er at mine informanter med deres 'ekspertviden' kan bidrage til forskningen og give mulighed for at vi alle får et mere nuanceret syn på gruppen af hjemløse, et syn hvor de ses som mere end marginaliserede personer der ikke har et hjem. Dels for at tilbyde og give dem mulighed for at modtage tilbud der er tilpasset deres levevis og dels ved at vi som professionelle bliver bevidste om at vi ikke udøver barmhjertighedsgerninger, men at vi har kontakt til personer der har langt større kompetencer i at overleve end de fleste af os har. Deres handlinger ser ikke altid rationelle ud i et sundheds- og samfundsmæssigt perspektiv, men det kunne måske være gavnligt at bygge interventioner og behandlingstilbud på de kompetencer og den viden der ligger i hjemløsemiljøet. Sammenholdet og fællesskabet i hjemløsemiljøet spiller en stor rolle for den hjemløse, man hjælper og støtter hinanden. En faktor som understreges både i den nyligt udkomne evaluering af naloxone projektet – et projekt hvor brugere uddannes til at forebygge overdosisdødsfald (Thiesen et al, 2013) samt i et tilsvarende projekt fra området Skid Row i Los Angeles (Wagner et al, 2010). Som en uventet sidegevinst i begge projekter viste det sig, at det at man som stofbruger samarbejder med ligestillede, kan have en positiv effekt på andre livsforhold og livskvalitet. Dette er en faktor der ikke er meget fokus på i det sundhedsfaglige eller sociale arbejde, men et aspekt som kunne være et vigtigt element i fremtidige forebyggende eller skadesreducerende tiltag.

Efterskrift

I skrivende stund er det vinter med sne og kuldegrader udenfor. December måned og julen er lige overstået. Netop nu er der meget fokus og opmærksomhed på de hjemløse, der bliver åbnet ekstra sovepladser, delt tøj ud og stjerne kokke har i julemåneden stået i kø for at lave gratis mad eller arrangere julefrokoster til de hjemløse. Alt sammen ud af et godt hjerte, og alle tiltag som kommer de hjemløse til gode i en kold tid. Samtidig er det med til at fastholde billedet af de hjemløse som 'staklerne' og samfundet som 'de barmhjertige'. Gennem årene har jeg flere gange hørt hjemløse, lidt sarkastisk, udtale at det ville være godt hvis den opmærksomhed og donation af diverse ting blev spredt udover året, og nogle hjemløse fravælger at deltage i julearrangementerne af den grund at de føler det er ydmygende, og efterlader et krav om taknemmelighed.

På et af de sociale medier er jeg netop blevet opfordret til at stemme på en af de nominerede til 'Årets Helt 2012' – en gademedarbejder fra en privat hjælpeorganisation der arbejder for hjemløse. Han er bl.a. nomineret på baggrund af at ' - han taler med dem, som de fleste af os sjældent deler en samtale med, en sammenkrummet mand på bænken, med aviser om foden og en flaske ved hånden' (aaretshelt.dk). Jeg er ikke i tvivl om at den nominerede til prisen som 'Årets Helt' laver et stort arbejde og er værdsat af de mennesker han møder og hjælper i sin hverdag, men det skurrer i mine ører at man i sammenhæng med uddelingen af prisen, har brug for at fremstille den hjemløse som en misbrugende stakkel uden værdighed, et billede der kun kan fastholde stigmatiseringen af en gruppe som helhed. Jeg har forståelse for at private hjælpeorganisationer er økonomisk afhængige af donationer fra både privatpersoner og offentlige instanser, men mener det er problematisk at støtten gives på baggrund af en appel om at støtte den barmhjertige samaritaner der hjælper de vildfarne. Som en lille kontrast til den samfundsopfattelse har det nyeste nummer af Hus Forbi (Januar 2013) en artikel om en hjemløs der bor i en hule midt i Den Gamle By i Århus. Artiklen handler om Ulrik, og beskriver hans 'karriere som hulemand'. Han betegner sin hule som det sted han har følt sig mest hjemme nogensinde, hans eget udsagn omkring det at leve som hjemløs sammenfattes i overskriften på artiklen, 'Da jeg valgte gaden, valgte jeg livet'.

Litteraturliste

- Asmussen, V. (2003) *'User participation: possibilities and limitations in Danish social services directed towards drug users'* pp.10- 22 I *Regulating Drugs – between users, the police and social workers*. NAD Publikation 43.
- Bauman, Z. (1991) *Modernity and Ambivalence* Cambridge: Polity Press
- Becker, H.S. (2005) *Outsidere – Studier i afvigelsessociologi* København: Hans Reitzels Forlag
- Bousfield, C (1997) *'A phenomenological investigation into the role of the clinical nurse specialist'* *Journal of Advanced Nursing*, 25; p.245-256
- Boydell, K.M., Goering, P. og Morell-Bellai, T.L. (2000) *'Narratives of Identity: Re-presentation of Self in People Who Are Homeless'*. *Qualitative Health Research*, vol.10 nr1, side 26-38
- Bryman, A. (2008) *Social Research Methods* (3.udgave) Oxford: University Press
- Center for misbrugsbehandling – Københavns Kommune. www.cfmkk.dk, alkoholbehandling
- Cruikshank, B. (1999) *The will to empower. Democratic citizens and other subject*. London: Cornell University Press
- Desjarlais, R. (1997) *Shelter Blues, Sanity and Selfhood among the Homeless*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- Durkheim, E. (2001) *The Elementary Forms of Religious Life*. New York: Oxford University Press
- Foucault, M. (1976) *Viljen til viden – seksualitetens historie 1*. København: Det lille forlag (2006)
- Foucault, M. (1983) Afterword. The subject and Power. I Dreyfus, H.L. og Rabinow, P. *Michel Foucault Beyond Structuralism and Hermeneutics*. (2.udgave) Chicago: University of Chicago Press
- Foucault, M. (1991) *The Foucault Effect, Studies in Governmentality*. Chicago: University of Chicago Press
- Goffman, E. (1963) *Stigma. Om afvigerens sociale identitet*. (2.udgave) Frederiksberg: Samfundslitteratur (2010)
- Gusfield, J.R. (2002) *'Passage to play: rituals of drinking time in American society'* *Constructive drinking: Perspectives on drink from anthropology*. S.73-90
- Hammersley, M og Atkinson, P. (1994) *Ethnography and Participant observation* s.248-261 I: *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publication
- Heede, D. (2002) *Det tomme menneske. Introduktion til Michel Foucault*. København: Museum Tusulanums Forlag

- Jackson, M. (1996) *Things as they are. New Directions in Phenomenological Anthropology* Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press
- Janzen, J.M. (1978) *'The comparative study of medical systems as changing social systems'* Social science and medicine, vol.12, s.121-129
- Järvinen, M. og Mortensen N. (2005) *'Det magtfulde møde mellem system og klient: Teoretiske perspektiver'* i Det magtfulde møde mellem system og klient. Århus: Aarhus Universitetsforlag
- Järvinen, M. (2009) *'Mellem patologi og frihed – perspektiver på marginalisering'* i Udenfor eller Indenfor – Sociale marginaliseringsprocessors mangfoldighed. København: Hans Reitzels Forlag
- Larsen, J.E. (2005) *'Marginale mennesker i marginale rum'* i Det magtfulde møde mellem system og klient. Århus: Aarhus Universitetsforlag
- Lund, H.H. (2010) *New Public Management – rehabilitering af markedet. En kritik.* København: Forlaget Alternativ
- Madsen, B. (2005) *Socialpædagogik. Integration og inklusion i det moderne samfund.* København: Gyldendals Akademiske Forlag
- Maffesoli, M. (2008) *'At gøre god brug af det onde'* oversat af Tutenges, S. i Tidsskrift for Stofmisbrugsområdet, STOF nr 12, Vinter 2008/2009
- Nationale kortlægninger af hjemløshed 2007 og 2011. Det nationale forskningscenter for velfærd
- Siiger, C. (2004) *'I en god sags tjeneste. Møder mellem gadesygeplejersker og hjemløse.'* Specialeafhandling til kandidateksamen, Institut for Antropologi, Københavns Universitet
- Snow, D. og Anderson, L. (1987) *Identity Work Among the Homeless: The Verbal Construction and Avowal of Personal Identities.* American Journal of Sociology. Vol.92, s.1336-1371
- Thiesen, H. og Hesse, M. (2010) *'Biological markers of problem drinking in homeless patients'* Addictive Behaviors. Vol.35,3 s. 260-262
- Thiesen, H., Rasmussen, L.H. og Kjær, J. *'Evaluering af forsøg med distribuering af nalaxon til stofafhængige til forebyggelse af opioid-overdosisdødsfald'* (under udarbejdelse)
- Uggerhøj, L. (2005) *'Menneskelighed i mødet mellem socialarbejder og klient – ideal eller realitet'* i Det magtfulde møde mellem system og klient. Århus: Aarhus Universitetsforlag
- Wagner, K. et al (2010) *Evaluation of an overdose prevention and response training programme for injection drug users in the Skid Row area of Los Angeles, CA'* International Journal of Drug Policy. Nr.21 s.186-193

'The Professional Homeless'

– Homeless people's behavior and identity in the perspective of the society.

The general public opinion on homeless on the street is based on the belief that it is people who has 'destinies' and who's future is written in stone. They are symbolized by the drug addict, the beggar and the alcoholic on the bench. In my job as a street nurse, I meet a lot of homeless people. In my view they do not see themselves as 'destinies', but instead as part of a subculture where the use of alcohol and the community in living on the street are important factors.

The political arena in Denmark have for years been characterized by neo-liberalistic tendencies, which will lead to a lifestyle based on values as jobs, material possessions, money and a good health. Individuals are responsible for their own life in order to gain the right lifestyle. The society will take care of those who are not able to assume the responsibility, and lead them towards the lifestyle defined by the majority.

My aim of this master thesis is to let the homeless people be heard, to let them tell their life story with a focus on their perception of themselves in relation to the society as well as to the group of homeless. The thesis is based on qualitative interviews with six homeless people.

My results revealed a learning process throughout a carrier as homeless. A learning process based on how to behave, how to appear and how to communicate. The purpose of the process has several perspectives; one is to handle a perception of stigmatization based on the societies view on the homeless as marginalized, another is to become a part of the community of homeless. The use of alcohol is part of a complex picture. Beside the physical need of alcohol to prevent withdrawal, alcohol is used as a 'time-out' from the everyday struggle and to give a 'buzz' feeling of being on the top of the world. Furthermore the use of alcohol is a big part of the community among the homeless – to meet with the peers for a beer and talk about all and nothing.

A consistent theme in the interviews was the feeling of loneliness when not being a part of the homeless group on the street.

The results in the paper suggest a broader view on the homeless, a view that emphasizes the resources contained in the group. Resources relevant to use in prevention and harm reduction programs, for instance interventions based on peer support.

Bilag nr. 1

Interview nr. 1. Hos Jens, september 2012. Varighed 1 time og 6 min.

Jens er xxår. Han betragter ikke sig selv som rigtig hjemløs, men har de sidste ni mdr dels sovet på et natherberg og bor nu i en akutbolig som herberget stiller til rådighed. Jens blev skilt for 6 år siden, har i en periode haft egen lejlighed, men ellers primært klaret sig ved at 'bo på en sofa' hos ex-kæresten og venner. Mistede den sidste af de muligheder p.g.a. hans forbrug af alkohol. Fortæller at han har drukket alkohol på 'hyggebasis' det meste af sit liv – men at kulturen har ændret sig til at det ikke længere er ok, den kulturændring opdagede han ikke, og alkohol blev en dagligdagsting. Arbejds mæssigt har Jens en lang karriere indenfor medie verdenen. Han beskriver sit tidligere liv og sig selv som lidt af en 'hotshot' der mængede sig med den kulturelle elite hvor alkohol og fester var en del af hverdagen, både på og efter arbejde. Aktuelt er Jens på kontanthjælp. Han er tilknyttet ambulans misbrugsbehandling med det formål at stoppe med at drikke. Har stadig enkelte kontakter til sit arbejdsliv, og ser sig selv tilbage der om få år.

Interview nr 2. Hos Tom, september 2012 på et alkoholbehandlingssted. Varighed 56 min.

Tom er xxår. Han har været hjemløs i ca 3 år indtil for 2 år siden hvor han fik lejlighed. Var på det tidspunkt ædru, men begyndte at drikke igen, og har nu i 3 uger været i alkohol døgnbehandling. Overvejer at opsig lejligheden igen. Er tilknyttet hjemløseorganisationen 'Hus Forbi' og er en aktiv sælger der. Fik et tiltagende alkoholforbrug efter en skilsmisse og endte med at miste job og bolig. Er uddannet maskinmester, har haft leder stillinger og arbejdet meget. Får nu en tjenestemandspension, men vil gerne tilbage på arbejdsmarkedet. I perioden som hjemløs boede han først rundt omkring hos venner, derefter sov han på gaden eller hos folk han mødte i hjemløsemiljøet. Har drukket alkohol det meste af sit liv, bygget op fra han som teenager gav den 'fuld skrue' i weekenderne til det stille og rolig blev en hverdagsting hvor almindelige øl blev skiftet ud med stærke. Beskriver sit forbrug af alkohol i perioden op til døgnbehandling som 'selvmedicinering'.

Interview nr. 3. Karsten, oktober 2012. På et værested på Vesterbro. Varighed 15min

Karsten er xxår. Han kan ikke huske hvornår han blev hjemløs første gang, men det er længe siden. Har boet på forskellige herberger, i en campingvogn, på gaden, i en hestestald og sovet på natherberger. Blev hjemløs da han valgte at sælge sit hus inden det gik på tvangsauktion. På grund af konflikter i familien valgte han at leve på gaden i stedet. Er uddannet bygningsmaler og har tidligere haft job, hus, bil og masser af arbejde, men er flere gange blevet fyret p.g.a. sit alkoholforbrug. Alkoholforbruget eskalerede da han blev hjemløs fordi han oplevede at det var svært for ham at leve på gaden uden et misbrug. Har nu en lejlighed, men synes det er svært at bo der, fortæller at han har fået en kæreste så han ikke behøver at være alene. Er aktuelt sygemeldt fordi han har det psykisk dårligt, og drikker ikke alkohol lige nu, men synes han får det bedre når han drikker, at det giver ham ro. Håber at han fremover kan holde ud at bo i lejligheden og at han bliver i stand til at arbejde igen.

Interview nr. 4. Hans, oktober 2012. I et lokale hos hjemløseorg. 'Hus Forbi'. Varighed 24min

Hans er xxår. Har været hjemløs i 32år - 'hvis man ser firkantet på det', som han siger. Har sejlet i mange år og boede når han var i land på sofaer og gulvbrædder rundt omkring. Havde en lejlighed i godt et år, men kunne ikke holde ud at være i den, opholdt sig i stedet på Christiania eller i Ungdomshuset. Livet før han blev hjemløs var et liv på børnehjem og institutioner. Hans er Hus Forbi sælger og er i det hele taget aktiv i hjemløsemiljøet, bl.a. er han guide på 'Poverty Walks' hvor han viser interesserede turister og andre rundt i miljøet og fortæller anekdoter fra sit liv. Hans har drukket alkohol siden han var helt ung, og alkohol har altid spillet en stor rolle for ham. For tiden holder han 'lidt pause, men bestemmer selv hvor lang den pause skal være'. Han har en plan om at flytte på landet om nogle år, sælge hjemløse aviser og få frisk luft og fred i hovedet.

Interview nr. 5. Hos Anders, oktober 2012. Varighed 52min

Anders er xxår. Han har haft lejlighed i 3år, men tidligere været hjemløs på gaden i 7år, overnattede på Strøget eller i parker. Blev hjemløs efter at han sammen med sin kone valgte at rejse på en enkeltbillet fra Grønland til Danmark fordi der her var billig øl, sprut og hash. De havde sammen hus og job på Grønland, men valgte at sælge det hele og rejse, fordi det var for dyrt både at have bolig og drikke alkohol. Er glad for sin lejlighed, men bruger den mest til at

sove i, er på gaden blandt de andre hjemløse hver dag, og sælger hjemløseaviser. Fortæller selv at han stadig lever som da han var hjemløs – 'ingen langsigtede planer, og ingen forventninger'. Alkohol har været en del af hele hans opvækst, og han har selv drukket siden han var helt ung. Drak meget mens han var hjemløs, men holder nu pauser i perioder når han ikke har lyst mere. Anders får førtidspension, han er fysisk handicappet efter at han havde polio som barn, og bruger krykker eller kørestol når han er ude.

Interview nr. 6 Hos Kim, oktober 2012. Varighed 1 time 50min.

Kim er xxår. Har boet i lejlighed i 2 år, men tidligere været hjemløs i flere perioder, sidste periode var på næsten 5 år. Som hjemløs overnattet på forskellige natherberger eller på gaden. Er vokset op i plejefamilier og på institutioner, beskriver selv at han har et had til alt hvad der hedder pædagogik og 'systemer'. Fortæller at han af professionelle beskrives som voldelig og 'udenfor pædagogisk rækkevidde', bliver såret og ked af beskrivelsen, oplever han ikke bliver forstået og at han ikke passer ind nogen steder. Han har som voksen boet på forskellige pensionater og har haft en del fængselsophold. Har sejlet verden rundt som skibsmatros og boet flere år i Spanien. Har ikke haft noget arbejde udover når han sejlede, men har klaret sig med det han havde, føler ikke at han har haft økonomiske problemer. Har oplevet alkoholmisbrug i sin familie og har altid haft antipati imod alkohol, men begyndte at drikke som 30årig og drikker aktuelt 1-2 flasker spiritus dagligt for at kunne fungere. Beskriver selv sit alkoholforbrug nu som et resultat af en 'svag karakter', at han er i et 'alkoholfængsel'. Har efterhånden vænnet sig til at bo i lejligheden, men opholder sig dagligt i varmestuer og væresteder der er en del af hjemløsemiljøet, har forsøgt at få venner og kontakter i 'normalsamfundet', bl.a. ved at synge i et gospelkor i kirken, men det er ikke lykkedes for ham.

Interviewguide

Nedenstående emner og spørgsmål bruges som guidende for at få belyst de områder jeg gerne vil uddybe i min opgave

Emner jeg vil belyse	Forslag til interview spørgsmål
<p>1. Baggrund og 'livsline'</p>	<p>Hvor længe har du været hjemløs?</p> <p>Fortæl om det liv du levede før du blev hjemløs og fortæl om hvordan du blev hjemløs (så mange detaljer som muligt)</p> <p>Hvilken indflydelse har det haft på dit liv som helhed at du lever som hjemløs? (ex familierelationer, misbrug, økonomi)</p>
<p>2. Hjemløses opfattelse af egen identitet</p>	<p>Hvilke ord vil du bruge til at beskrive dig selv?</p> <p>Hvordan har din selvopfattelse ændret sig over årene?</p> <p>Hvilke værdier ser du i at leve det liv du lever? – hvad er det der giver det værdi?</p> <p>Hvilken historie vil du gerne at andre fortæller om dig?</p>
<p>3. Hvordan ser den hjemløse sig selv i forhold til resten af samfundet</p>	<p>Hvordan tror du andre – ikke hjemløse – opfatter dig?</p> <p>Har din kontakt til 'systemet'/professionelle medvirket til at din selvopfattelse er blevet ændret over årene – kan du beskrive?</p>

<p>4. Alkohol – brug og betydning</p>	<p>Hvilken historie/fortælling tror du 'systemet/professionelle gerne vil have at du fortæller dem?</p> <p>Hvor ser du dig selv om xxår?</p> <p>Hvilken rolle spiller alkohol i dit liv, og i årsagerne til at du blev/er hjemløs?</p> <p>a.-Hvilken betydning tillægger du det at drikke alkohol?</p> <p>b.-Hvilken funktion har det at drikke – i din hverdag og i dit liv som helhed? (fysisk afhængig/'nødvendighed', samvær med andre, 'copingmekanisme', nydelse)</p> <p>Hvordan tror du andre (ex forbipasserende, professionelle/'offentligheden') ser på det at du drikker? – har det betydning for den måde du bliver mødt på af andre?</p>
---------------------------------------	---